

Književni pregled.

Ocijenio nadrabim Dr. Leopold Fischer, Vršac.

U narednim recima dajemo recenziju djela židovskih kao i nežidovskih autora, koja su izašla tokom zadnjih godina i koja se bave religijom, povjesti, filozofijom, Židovstva ili govore u opće o Židovstvu. Napominjemo i lijepu literaturu židovskog sadržaja ili židovskih autora. Stime smo na čistu, da naš prikaz obuhvaća samo odlomak zadnjih godina izašle literature, prema tome ni iz daleka nije ovdje prikazano stanje znanosti. Ipak se nadamo, da smo čitaocu dali približnu sliku o jakom razvitku židovske literature u zadnjim godinama, pri čemu smo ispitivali potrebnost i korisnost svakog pojedinog djela, te smo prema tome djelo publici preporučili ili ne.

Pri recenziji ovih knjiga vodila nas i ta težnja, da čitalačkoj publici dokažemo potrebnost podupiranja židovske literature nabavkom njenih djela, da bi time osvojila pripadajući joj položaj. Po mogućnost smo pojedina djela poredali prema njihovom sadržaju i po temama, ali taj sistem nismo mogli konzekventno sprovesti, pošto se pojedina područja teško daju oštro razlučiti. Zato nismo dali natpise pojedinim područjima.

Hoeflich, Eugen: Die Pforte des Ostens. Das arabisch-jüdische Palästina vom panasiatischen Standpunkt aus. Berlin-Wien 1923. Benjamin Harz Verlag. 221 str. Cj. M. 2:50.

Autor polazi sa stanovišta, da smo mi Židovi kao Semiti u najtjesnijem srodstvu sa Arapima, a sudbina semitskih naroda je opet nerazdruživo vezana sa sudbinom ostalih istočnih naroda od Bospora do Japana. »Panazije«. Istočni narodi, dosada podjarmljeni i izrabljeni od Evropejaca, počinju da se sjete svog jedinstva, nadmoćnosti svoje prastare kulture, etike i religije nad sterilnom materijalističkom civilizacijom okrutnog evropskog imperijalizma. Nadmoćnosti svog altruističkog kolektivizma nad sebičnim individualizmom evropskog kapitalizma. U taj borbi, koja će u nedalekoj budućnosti svršiti potpunim porazom Evrope i pobjedom Panazije, mjesto je Židova na strani onih naroda, s kojima su pored krvnog srodstva vezani zajedničkom historijom i kulturom. Ali i interesi dalje budućnosti Židova u zemlji otaca nalažu im imperativno, da što prije, tim bolje izbace iz svoje duše balast tisućljetnog evropskog galuta i da se u svemu prilagode mentalitetu Istoka, da se uhvate u kolo istočnih naroda kao braća sa jednakim pravima i dužnostima. Elementarna

snaga probudjenog Istoka izbaciće šačicu Židova zajedno s njihovim gospodarima, Evropejcima. Samo u sporazumu i s prihvatom bratskog nam arapskog naroda možemo uhvatiti čvrstog korijena u Palestini; besmislena je fraza reći, da će Palestina postati tako židovska, kao što Britanija engleska. Budućnost pripada slobodnoj, arapsko-židovskoj zajednici u Palestini, u okviru velike arapske federacije. Prostor nam ne dopušta, da se opširnije pozabavimo ocijenom ovih teza, ali svakako daju iste dovoljno poticaja za razmišljanje.

Salten, Felix: Neue Menschen auf alter Erde. Eine Palästinafahrt. Berlin-Wien-Leipzig 1925. Paul Zsolnay Verlag.

»Asien ist immer der Boden gewesen, auf dem ein Gott zur Welt kam, wie Europa immer der Boden bleibt, auf dem er entstellt wurde, blass und sich selbst fremd«. To su zaključne riječi i moto ovog djela. Pisac je Židov, koji ljubi svoj narod i zemlju svojih otaca, fejttonista, vičan da s jednim potezom pera ocrta ljudske karaktere i pejzaže, ali uz to i pjesnik »kome je Palestina postala doživljajem«. Salten ne daje nam putopis u običnom smislu, ne reflektira i ne analizira svoje utiske, već jednostavno daje samog sebe pod neposrednim dojmom tih doživljaja. A načinom svojim postigne, da knjiga bude doživljajem za svakog čitaoca.

Hedin, Sven: Jerusalem. Leipzig 1924. F. A. Brockhaus. X i 342 str. Cj. vez. M. 13.—

Ova se knjiga priključuje 9 poznatim putopisima Sven Hedina. Djelo se odlikuje živahnošću svog opisa a sveta mjesta daju dobru temu. Hedin je proputovao kroz Palestinu za vrijeme svjetskog rata, prije nošto su Englezi osvojili zemlju, te nam prikazuje zabavnim načinom svoje doživljaje u Palestini i Siriji. Kao pozadina aktuelnih doživljaja vaskrsava pred nama davna prošlost Palestine u njenim ruševinama, događajima i historičkim ličnostima. Ovdje nam djelo pokazuje nešto odveć kršćansku boju. U poglavlju, koje radi o posjetu Hedina u židovskim kolonijama prikaže nam isti ukratko povjest cionizma i židovske kolonizacije. Kod čitanja ove knjige vidimo pred nama svetu zemlju, osjećamo da stojimo na njenom posvećenom tlu. Zbog živog prikaza naći će na veliki krug čitalaca.

Paquet, Alfons: In Palästina. München. Drei Masken Verlag. 163 str.

Ova je knjiga napisana već prije rata, te zaslužuje pažnju već zbog toga, što je autor — kršćanski Nijemac — već u ono doba, kada mnogi inteligentni Židovi ni pojma nisu imali o cionizmu, mnogo pažnje posvetio ovome pokretu, pravo cijeneći njenu ulogu kao veze između Zapada i Istoka. Zato je sa našeg gledišta najvažniji odsjek »Cijon«, koji se najprije bavi sa problemom cionizma u opće, te zatim daje objektivna prikaz

položaja starog Jišuva, opis Rothschildovih kolonija, kao i tada postojećih zametaka novih, cionističkih kolonija.

Trietsch, Davis: Jüdische Emigration und Kolonisation. Berlin-Wien 1923. Benjamin Harz. 487 str. Cj. M. 450.

Ovo je djelo izvrstan izvor za informaciju krugova, koji se interesiraju za izgradnju Erec Izraela, te daje razjašnjenja o svim pitanjima židovske kolonizacije. Značenju ove knjige doprinosi što je Trietsch od vjeka bio jedan od najboljih poznavaova palestinskih prilika. Istina, da je manuskript već u oktobru 1917. bio gotov za tisak, a od onda su se prilike u Erec Izraelu znatno promjenile, ali unatoč tome je ta knjiga pouzdan vodič u svim kolonizacionim pitanjima.

Palästina. Bilder von Land und Leben. 57 Abbildungen. Mit einer Einleitung von Moses Calvary. Berlin 1921. Verlag Ferdinand Ostertag. 47 str. Format 19×27.

Kratki jevrejski i njemački uvod hoće da nas informiše o geografskom položaju Erec Izraela. Svrha same knjige je, da nam posreduje živu sliku o Palestini i da raširi što veće i potpunije poznavanje te zemlje. Snimci su izvanredne ljepote, te nam daju probu o ljepoti i prirodnim krasotama svete zemlje.

Rubaschow, Salman: Privatwirtschaftliche und genossenschaftliche Kolonisation in Palästina. Berlin 1922. Verlag Ferdinand Ostertag. 66 str.

Dva članka ove knjižice izašla su već u mjesečniku »Der Jude«, te nam ovdje predleže u popunjenom novom obliku. Ovo je izdanje radničkog saveza »Poale Zion« dobro došlo svima, koje zanima gospodarski razvoj Erec Izraela. Unatoč strogoj stvarnosti Rubaschow nije nikada suhoparan, već umije da zainteresuje čitaoca.

Kaplansky, Solomon: Probleme der Palästinakolonisation. Berlin 1923. Verlag Ferdinand Ostertag. 158 str.

Knjiga je sastavljena iz članaka, koje je Kaplanski u godinama 1914—1923. objelodanio u raznim časopisima. Ako je uslijed toga aktuelnost pojedinih odsjeka različita, to ipak ostane neoskrnjeno značenje ovog izdanja, jer pripomaže k razumijevanju za djelo židovske radničke partije u Erec Izraelu. Djelo je izdao svjetski savez židovske socijalističke partije »Poale Zion« i govori o kapacitetu naselenja, o zemljišnoj politici, o zemljišnom posjedu, o Palestinamandatu i t. d.

Ber- **ב. בארמאנא: דיא ארבישע ארבעטער באוועגונג אין ציפערן.**
lin 1923. Verlag Ferdinand Ostertag. 111 str.

Boruchow je ovo svoje potshumo djelo jevrejski, a po na-
logu stranke »Poale Zion« u Erec Izraelu preveo je Rubaschow
na jidiš. Djelo prikazuje židovski radnički pokret u godinama
1895—1904. na osnovu znanstveno izradjenih tabela.

Muckle, Friedrich: Der Geist der jüdischen Kultur und das Abendland. Wien 1923. Rikolaverlag. XIX. i 659 str.

Ovo je jedno monumentalno djelo od imenznog značenja. Djelo je umno i zaslužno istraživanje, duhoviti rad od vanredne važnosti za povijest religije. Pisano je pjesničkim poletom, oratoričnom svečanošću i velikim oduševljenjem. Muckle je na ovom djelu radio nezavisno od Oswalda Spenglera, pa mu i djelo nije polemika Spenglerovoj »Untergang des Abendlandes«. (Knjiga je naime već god. 1917. bila spremna za tisak v. str. 7). Uza sve to je ovo djelo najljepši protudokaz Spenglerove hipoteze. Spengler je nastojao da dokaže, kako je Jevrejstvo već od 30 generacija tek lješ, dok Muckle u isto vrijeme tvrdi, da će Jevrejstvo uvijek da živi, jer »es ist eine der stärksten Lebensmächte der Weltgeschichte geworden« (str. 651).

Knjiga započinje cijelokupnim prikazom povijesti pod kulturno-filozofskim vidicima. Kultura se steže u civilizaciju, no civilizacija ne znači svršetak kulture, već početak nove. Kaos, želja za moću, težnja za oslobodjenjem daju nam prafenomen i sile mu, koje se u tisuću oblika uvijek ponovno pojavljuju. Ovi povjesno-filozofski principi prikazani su nam uz pomoć Fausta i Zaratustre. Pisac zatim obradjuje babilonsku i indijsku kulturu, a tek poslije toga dolazi najvažniji dio svega, a to je duh jevrejske kulture. Uvod nam daje opis kulture u pustinji i Kananu, to je junačko doba. Zatim dolazi raspadanje ove kulture od Salomonove smrti pa sve do progonstva. Poslije toga prikazuje pisac djelatnost proroka i to tako, da prikazuje rad pojedinih proraka. Dobu civilizacije sačinjavaju Ezehiel, Hagaj, Zaharija, Maleahi, Ezra i Nehemija. Poslije toga se kultura diže: priprava nove kulture: Hiob, Habakuk, psalmi i doba-Makabejaca. Pobjeda nove kulture: kršćanstvo. Ivan, Isus i Pavao nosioci su nove jevrejske kulture. Djelovanje Isusovo »bewegt sich vollkommen in den Bahnen der Profeten: sein Seelenleben weist alle Züge eines jüdischen Geisteshelden auf« (str. 589). Krasni tek misli ove knjige okrunjuje konačno poglavlje, koje se nazivlje »Die jüdische Kultur und das Abendsland«. Ovdje je žarkim perom opisan glavni problem svega, velepjesan je to Jevrejstvu. Nekoliko rečenica iz ovog poglavlja bit će tome djelu ponajbolja preporuka. »In der abendländischen Geschichte lebt der Geist der jüdischen Kultur in einer noch kaum geahnten Stärke fort. In allen Kulturen des Abendlandes schwingen irgendwie Kräfte der jüdischen Seele mit, und wenn dies überraschen kann, so gibt es eine überzeugende Deutung: der Strom der jüdischen Kultur konnte in die abendländische Seele eingehen, insofern als diese im Gefühl der Wahlverwandschaft sich mächtig zu ihr hingezogen fühlt, in dem sie hier Klänge vernimmt, die eben ihren seelischen Bedürfnissen entsprechen«. (Str. 652). Nadalje str. 658—9: »Wer sich in dieses Kräftespiel eingelebt hat, der begreift es ohne weiteres, dass gerade die jüdische Kultur

als eine erweckende, helfende, beschwingende Lebensmacht das Abendland gewaltig in ihren Bann gezogen hat«. »Es gibt in seinem Bereich (im Bereich des Abendlandes) keine Kultur, für die nicht der jüdische Geist Bausteine geliefert hat. In der versinkenden germanischen Heldenzeit, im Mittelalter, selbst in der Renaissance, der Reformation und Gegenreformation, im Barock, in der Aufklärung, im Idealismus und in der Romantik, im Zeitalter der Zivilisation mit ihren Klassenkämpfen und Revolutionen: überall wirkt das jüdische Erbe als befruchtende, ja, zuweilen als eine geradezu überwältigende Macht fort. Mag auch die indische Kultur einmal wie ein besänftigender Hauch über die Gefilde des Abendlandes streifen, und mag die griechische Kultur immer wieder anlocken durch die Zaubermacht der ihre marmornen Schöpfungen adelnden Harmonie: ihre Wirkungskraft kann sich mit der des jüdischen Geistes nicht messen«.

Ziegler, I.: Das magische Judentum. Eine Studie zu Oswald Spenglers »Der Untergang des Abendlandes«. Leipzig 1923. Verlag von W. M. Kaufmann. 112 str.

Ziegler rekapitulira na str. 1—76. misli Spenglerove, koje su položene u 1209 stranica obuhvaćajućem djelu istoga »Der Untergang des Abendlandes«. Ziegler obradjuje odsjeka o magičnoj kulturi po mogućnosti, što opširnije da bi potpuno iscrpio ovo pitanje. Po Spengleru jedna magična nacija nema otadžbine u običnom smislu riječi i nema svoj materinski jezik. Magična kulturna poznaje samo vjerske zajednice. Židovstvo sačinjava jedan dio magične kulture, ono je magična nacija i religija (str. 30). »Um die zionistische Bewegung ist es nur einer ganz geringen geistig beschränkten Minderheit ernstlich zu tun. Die Rückkehr nach Palästina widerspricht dem magischen Nationalgefühl, sie ist eine Anpassung an den abendländischen Geist, darum von den echten Juden stets abgelehnt« (str. 39—40). Nato odgovara Ziegler: »Dass wir das einigende Weltgefühl des religiösen Konsensus auch für das Judentum anerkennen, das über Rasse und Sprache hinausgeht; das aber selbst diese Macht das Heimatgefühl niemals zu erdrücken im Stande ist«. Sada dolazi odgovor glede glavne teze Spenglerove, koja govori o propasti Židovstva. Ziegler veli, da je religioznost osnovana po Samsonu Rafaelu Hirsch-u pozvana cijelokupno Židovstvo voditi pravim putevima. »Palästina wird der magischen Kultur des Judentums frische Impulse geben, ihm junges Leben einhauchen, sich und möglicherweise auch der Menschheit zum Segen« (str. 110). U načelnim pitanjima usvaja Ziegler potpuno Spenglerovo stanovište, koje nikako ne možemo odobriti.

Brod, Max: Heidentum, Christentum, Judentum. Ein Bekenntnisbuch in 2 Bänden. München 1922. Kurt Wolff Verlag. 319 i 369 str. Cj. M. 7—, vez. M. 10—.

Djelo ovo mogli bismo da označimo i apologetikom Jevrej-

stva, no od ovakovog djela se razlikuje u toliko, što nema nikakvog znanstvenog aparata, a ne bazira ni na znanstvenom istraživanju. (Svakako bi bilo potrebno, da se talmudski citati u novome izdanju točnije citiraju.) Cijelo je djelo zapravo rezultat iskustva od mnogo godina: »In diesen letzten Jahren bin ich tiefer in das Getriebe der Welt und der Herzen eingetaucht als je vordem« (sv. I. str. 22). Već kad prolistamo sadržaj, vidimo, da Brod ovdje obradjuje mnoge ideje, temate i pojmove Jevrejstva i na lijep način ih prikazuje. Brod doduše kaže na str. 66. II. sv.: »Ich bilde mir nicht ein, in diesen acht Kapiteln den gesamten Lehrinhalt des Judentums dargestellt zu haben. Aber vielleicht habe ich einen Weg gezeigt, der zum jüdischen Welt-erleben hinführt. Zumindest den Weg, den ich selbst gegangen bin«. U pojedinim raspravama prikazuje Brod razliku između jevrejskog i hrišćanskog shvatanja. Radostan je njegov entuzijazma za bibliju i talmud. Svakako je skrajne vrijeme da ove izvrsne i duhovite ideje i naziranja prodru širu jevrejsku javnost, kako da moral čovječanstva podignu na dostojnu visinu. Brod se ne zauzmiše samo za ideje Jevrejstva, već i za vjeru i traži, da se održe propisi vjerskih zakona. Na str. 153, sv. II. kaže on: »Geheimnisvoll ist der Zusammenhang der Religionsformen mit dem Leben des jüdischen Volkes. Man bemüht sich manchmal einen rationalen Zusammenhang zu konstruieren, so z. B. gewisse religiöse Vorschriften als »hygienische« Massnahmen zu deuten. Das ist natürlich ein Irrweg. Der Zusammenhang liegt tiefer. Er ergreift als Totalität der Normen die Totalität des jüdischen Volkslebens. Gewisse religiöse Normen gleichen der Schilddrüse, deren Funktion für das Gedeihen des menschlichen Körpers man lange nicht verstand, die man für überflüssig zu halten begann. Bis plötzlich ihre lebenswichtige Bedeutung im Licht neuer Forschungen hervortrat. So haben gewisse religiöse Vorschriften schon im Altertum das jüdische Volk vor der Hellenisierung, im Mittelalter und bis heute vor der Assimilation geschützt«. Mnogo se toga može naučiti iz ovog djela, pa mu stoga želimo, da se što jače širi. A i nakladni zavod ide zbog lijepe opreme velika hvala.

Zangwill, I.: Die Stimme von Jerusalem. Deutsch von Ella Bacharach-Friedmann. Mit einem Vorwort von Dr. Hanns Heinz Ewers. Berlin 1922. Verlag Siegfried Cronbach. IV. i 335 str.

Sadržaj ove knjige mogli bi ukratko označiti: rasprava o mnogim židovskim problemima. Rijetko kada ima čovjek priliku, da nadje djelo napisano sa toliko duha, znanja, topline i oduševljenja za Židovstvo. Karakteristični privlačiv stil Zangwillov čine ove članke umjetninima, a ujedno sačinjavaju najbolju obranu Židovstva. Osobito prvi članak, po kojemu je nazvana knjiga, klasično je djelo apologetike, koje donasa, u opreci sa poznatim djelima ove vrste beskonačno bogatstvo znanja iz različitih po-

dručja židovske i profane znanosti i to sve u tonu ugodnog ča-
vrljanja, koji karakterizira Zangwilla. Mogli bi mnoge strane
pisati o sadržaju i mnoge citate navesti, ali da kratko završimo:
ovu knjigu mora da čita svaki Židov.

Die Lehren des Judentums nach den Quellen herausgege-
ben vom Verband der Deutschen Juden. Unter Mitwirkung von
Rabb. Dr. L. Baeck, Prof. Dr. J. Elbogen, Rabb. Dr. S. Hoch-
feld, Direktor Dr. M. Holzman, Rabb. Dr. A. Loewenthal, Rabb.
Dr. S. Samuel, Rabb. Dr. M. Wiener bearbeitet von Dr. Simon
Bernfeld. Berlin 1920—1924. Prvi dio 158 str. Cj. M. 2'40, vez.
M. 3—. Drugi dio 320 str. Cj. M. 3'30, vez. M. 4—. Treći dio
256 str. Cj. M. 2'70, vez. M. 3'60. Četvrti dio 184 str. Cj. M. 3—,
vez. M. 4—. C. A. Schwetschke & Sohn Verlagsbuchhandlung.

Skoro nepregledna literatura istraživanja izvješćuje stalno
samo o Židovstvu, ali nije posvetila pažnju na preglednom sastavu
nauka Židovstva po njegovim izvorima. U ovo velikom djelu govori
k nama nauka Židovstva u sopstvenom jeziku. Šta i kako naučava
Židovstvo proizlazi iz ovog djela. Prvi svezak donosi temelje
židovske etike, i obrađuje sva područja, koja ovamo spadaju.
Drugi svezak govori o čudorednim dužnostima pojedinca, treći
svezak obrađuje moralne dužnosti zajednice, a četvrti svezak
sadrži nauku o Bogu. Daljni svesci će skoro izaći. Pred svakim
odsjekom nalazi se kratki uvod, koji rekapitulira temeljne misli
teksta, navadja historijski razvitak nekih religioznih predodžbi
u Židovstvu i raspravlja o nesuglasicama unutar Židovstva. Po-
slije uvoda dolazi nabrojanje izvora sa citatima, pri čemu se
strogo pridržava sljedeći red: 1. citati iz biblije, 2. palestinski
apokrifi, 3. grčki apokrifi, 4. židovsko-helenistička literatura, 5.
molitve, 6. talmudska literatura, 7. srednji vijek, 8. novija židov-
ska književnost, 9. kršćanski autori. Djelo obrađuje samo dog-
matske i etike nauke Židovstva bez ceremonijalnih zakona, pošto
o tome postoje više kompendija. Prema tome ovo djelo ne pruža
potpunu sliku o Židovstvu, nego samo o Nauci Židovstva. Čini
nam se nažalost, da redakcija djela stoji na krivom principijel-
nom stanovištu, kada veliku kabalističku literaturu počevši od
Sohara pušta potpuno izvan pažnje. Ovo stanovište ne možemo
odobriti, jer najljepše ideje i nauke nalaze se o toj literaturi,
koja je baš najmanje poznata. Ovo djelo omogućuje svakom Ži-
dovu uvid u visoke i prekrasne ideje i nauke Židovstva, nadalje
omogućuje obranu od protužidovskih napadaja i kleveta, uz pri-
pomoć osnovnih izvora. Niska cijena pridonašće svakako, da ovo
važno apologetičko djelo ne fali u nijednoj židovskoj kući. Po-
željno bi bilo, da se ovo djelo raširi i među nežidovima.

Ziegler, I.: Die sittliche Welt des Judentums. Erster Teil:
Die sittliche Welt der heiligen Schriften. Leipzig 1924. Verlag
von W. M. Kaufmann. 271 str.

Ziegler pokušava, da pomogne nedostatku nepoznavanja biblije u krugu modernih Židova, kojima je ista knjiga zatvorena sa sedam pečata. Autor daje sistematski prikaz biblijskih stihova i izreka uredjenih po temama. Neosporena je vrijednost ove radnje za poznavanje etike i za apologetiku. Slijedeće su teme biblije ovdje u preglednom obliku poredjene: Misije Izraela, Izraelova ideja o Bogu, Bog i čovjek, od čovjeka k čovjeku, čovjek i životinja, mir. Svaki odsjek uvadja pisac dobro napisanom predbilješkom, a citati su svuda prevedeni na njemački.

Mieses, Matthias: Der Ursprung des Judenhasses. Berlin—Wien 1923. Benjanin Harz Verlag. X. i 582 str. Cj. M. 9.— vez. M. 12.—.

Ovo monumentalno djelo izradjeno ogromnom marljivošću i velikim znanjem služi nam izvorom obilne pouke. Velikim veseljem pozdravljamo ovu radnju, koja je napisana ljubavljju k predmetu i čudnovatom oštroumnošću. Ona poduzima, da riješi mučni problem tisuća godina stare mržnje protiv Židova u svojoj cijelosti. Prema tome ispunjuje prazninu našeg znanja, jer u čitavoj odgovarajućoj literaturi nema predhodnika. Polazeći od rasne protimbe između Semita »a naročito Židova« i Arijaca osvjetljuje Mieses djelovanje semitizma na evropeštinu. Raspravlja kulturne osobine Židova i gospodarske motive mržnje protiv Židova, te dolazi do konačnog rezultata, da se židovski problem u istini sastoji iz vjerske mržnje. Raspravlja zatim opširno pitanje, zašto Židovi ne mogu postati Kršćani. Konačno navadja tri načina solucije židovskog pitanja i to asimilaciju, cionizam i humanost. Mieses osudjuje asimilaciju, dvoji da će cionizam imati uspjeha, te očekuje pravednost, nestanak predrasuda, pobjedu humanosti, »die messianische Ruhe- und Glücksperiode«.

Kohn, Hans: Die politische Idee des Judentums. München 1924. Meyer & Jessen. 66 str. Cj. M. 2 50.

Hans Kohn nam ovdje daje jednu od najboljih i najljepših knjiga. Prednosti su ove knjige izvanredna dubina misli i jasnoća ideja. Svrha je Izraela, da već na zemlji osnuje božje carstvo za sve ljude. Jer ne samo vjera u Boga čini Židovstvo, već i vječni zahtjevi, da čovječji život ispunjavaju pravednost, mir, ljubav i milosrdnost. Politička ideja pokratimljenja svih ljudi dozrijevala je kroz 2000 godina u Izraelu, te je zatim po Kršćanstvu raznešena među narode cijele zemlje. Ali dok Kršćanstvo smatra, da se spasenje već ispunilo, Židovstvo traži od svakog Židova, da uradi na tome, te bi za sve siromahe i podjarmljene došlo carstvo mira, pravde i ljudske časti.

Cohn, Emil: Judentum. Ein Aufruf an die Zeit. München 1923. Verlegt bei Georg Müller. 252 str.

Činjenica je, da unatoč velikom broju godišnje izlazećih

knjiga, literatura ne može pokazati mnogo klasičnih, znamenitih djela. Ali predležea knjiga spada bezuvjetno medju potonje. Moderni Židov se predao nacionalizmu i materijalizmu. Zato je njegov rad i njegova ljubav bez smisla i bez cilja, a narodni osjećaj postao mu je mrtvim pojmom. Od ovih pogibelji trebao bi, da je Židov već po svom biću zaštićen, jer u svojoj religiji posjeduje onu formu, koja je prikladna nov život stvarati i nove snage. Priključak židovskom narodu, jevrejskom jeziku, religioznom običaju i načinu života mogu da spase Židova od gore spomenute pogibelji. Samo tu dobija Židovstvo nutarnju čvrstoću i stvaralačku snagu. Ovaj nepotpun prikaz ima da služi samo kao proba, da prikazemo sadržaj jednog dijela, ali ne daje pojma o toploti i bogatstvu misli, kojima je prožeto ovo djelo.

Horodezky, S. A.: Religiöse Strömungen im Judentum. Mit besonderer Berücksichtigung des Chassidismus. Bern und Leipzig 1920. Ernst Bircher Verlag. XII. i 260 str. Cj. š. fr. 9.—

Horodezky, koji je nekada sam pripadao općini Hasida, te je dijelio njezine nazore i život (v. str. VIII.), bio je sigurno najpozvaniji, da istražuje i osvjetljuje sva područja Hasidizma. Ovo je područje već samo po sebi puno interesantnoga pamćenja vrijednoga i poučnoga, ali sadržajno i formalno savršeno prikazivanje u još većoj mjeri pobudjuje interes čitaoca, te mu daje iscrpivo poznavanje čitavog predmeta. Jasan stil objektivnost i temeljitost Horodezčkoga pribaviće mu velik krug čitaoca.

Zangwill, I.: Auserwählte Volker. Das Altjüdische Ideal im Gegensatz zum Germanischen. Mit Geleitwort von F. Perles. Berlin 1922. Verlag Siegfried Cronbach. VIII. i 44 str.

U ovome svesku dodje do izražaja Zangwill kao oduševljeni Židov, koji mora da glasno objavljuje svim narodima historijsku veličinu Židovstva. Ova radnja donša pražidovske misli u novom i originalnom obliku, nadalje čitavu filozofiju židovske povjesti. Djelo je već prilikom svog izdanja u Engleskoj naišlo na veliku pažnju.

Klatzkin, Jakob: Krisis und Entscheidung im Judentum. Der Probleme des modernen Judentums zweite, ergänzte Auflage. Berlin 1921. Ferdinand Ostertag. 208 str.

Klatzkin saopćuje po tim naslovom zbirku duhovito napisanih eseja. Knjiga je važno vrelo za razumijevanje osnovnih ideja židovskog nacionalizma. Klatzkin je oštar mislioc, a njegov prikaz je ipak lake shvatljiv. Jedino što mu fali, osjećanje za religiozni život, a i njegove ispade protiv kršćanstva moramo osuditi.

Buber, Martin: Reden über das Judentum. Gesamtausgabe. Frankfurt am Main 1923. Literarische Anstalt Rütten & Loening. XIX. i 235 str. Cj. M. 2.50, vez. M. 3.50.

Ovih 8 govora, koje sadržaje ova sveska izašli su već ra-

nije, te se sada sjedinjuju u jednoj svesci. Ovi govori padaju zajedno već po jednovitosti sadržaja. Čudnovato bogatstvo u mislima, dubina duha, koji se očituju pri pomnom čitanju kao i majstorski stil čine čitanje ovih govora estetskim užitkom prvog reda. Govori raspravljaju pitanja Židovstva, njegove religije, povjesti, mitosa i mestike.

Schäfer, Wilhelm: Die deutsche Judenfrage. Eine Rede in Berlin. München 1925. Verlegt bei Georg Müller. 58 str.

»Wenn unserer Jugend gepredigt wird, die Juden hätten das Unglück des verlorenen Krieges über uns gebracht, so ist solche Predigt nicht klüger, nicht ehrlicher und gerechter, als ob man einen Kranken aushetzen wollte, das Thermometer zu zerschlagen, das ihm sein Fieber zeigt«. »Wer sich von den Weisen Zions narren lässt, den hat sich der Teufel erkoren, damit auch er seinen Humor habe«. Sa ovim rečenicama počinje i svršava ovo djelo poznatog pisca, koje je puno sveže duhovitosti. Dokazuje, da su Židovi uvijek pomagali tlo prosvete obraditi i oploditi. Pri raspravi sa Cijonizmom pada u oči, mudrost i pravednost kulturnog filozofa Schäffera.

Michel, Wilhelm: Verrat am Deutschtum. Eine Streitschrift zur Judenfrage. Hannover und Leipzig 1922. Paul Steegemann Verlag. 47 str.

Pisac se obara oštrim izrazima na antisemitizam, koji je najbezobrazniji pothvat protiv Njemačke, jer obeščasti njemački narod. Svaki tko inscenira antisemitsku hajku ili ju propagira, otpadnik je svoje vlastite vjere. Autor obrazloži ove svoje teme na takav način, te se može reći, da spada k najboljem, šta je dosada protiv antisemitizma pisano.

Strack, Hermann L.: Jüdische Geheimgesetze? Mit drei Anhängen: Rohling, Ecker und kein Ende? Artur Dinter und Kunst, Wissenschaft, Vaterland. »Die Weisen von Zion« und ihre Gläubigen. Berlin 1925. C. A. Schwetschke & Sohn, Verlagsbuchhandlung. 46 str. Cj. M. 1.80.

Radnja oprobanoj borci protiv antisemitizma predleži nam u devetog izdanju. Svi napadi znanstveno maskiranog antisemitizma pobijeni i obesnaženi su u ovoj knjigi posve jasno na znanstven način. Ovom novoizdanju priloženi su u naslovu spomenuti članci. Strack se od vjeka trsio, da proširi pravu prosvjetu, da obrani Židovstvo protiv svih nepravednih napadaja i da pribavi važnost istini i pravdi. Zato si Strack postavio ovim člancima vječan spomen u svim židovskim srcima.

König, Eduard: Das antisemitische Hauptdogma. Bonn 1924. A. Markus und E. Weber Verlag 64 str. Cj. M. 1.30.

König drži oštar sud nad takozvanim znanstvenim antisemitizmom, koji se zagruo u plašt historijskog istraživanja. Nje-

govo opsežno znanje i oštroumnost služe mu kao oružja, da otkrije slabosti hipoteza, koje drsko niču baš na području židovske vjerske historije. Nezaboravno ostaje, da pisac ujedno vojuje za čast Židovstva i da razvije neumornu djelatnost u odbrani specijalnih antisemitskih napada protiv naše biblije.

Hermon-Bücherei. I. Reihe, I. sv. Grundbegriffe des Judentums. Ausgewählte Aufsätze aus den Schriften Rabbiner Samson Raphael Hirschs. 125 str. II. sv. Frühling und Freiheit. 123 str. III. sv. Jahreswende. 140 str. IV. sv. Vom Lernen und Lehren. 116 str. Frankfurt a. M. Hermon Verlag.

Bila je sretna misao naklade spise Samsona Rafaela Hirscha, koje su najprije izašli u časopisu »Jeschurun«, koji je isti redigovao, a kasnije u njegovim »Gesammelte Schriften«, ali danas se ne mogu dobiti, opet izdati u malim solidno opremljenim ali uz to jeftinim svescima, da se time omogući raširenje u širu publiku. Sastavci S. R. Hirscha nisu samo za vrijeme, kad su nastali, bili aktuelni, već su i današnjeg dana korisni i čitanja vrijedni. Ovi su sastavci govori za čitaoca ali takvi govori, koji su kao govori proroka rođeni za sva vremena a ne samo za jedan dan. Oni nisu nastali putem hladnog razmišljanja već su produkt čuvstva, koje ispunjuje sve strane njegove ličnosti. Visoki nivo njegove koncepcije podupire još dar umjetničkog stvaranja i sposobnost snažnog jezičnog izražaja. U ravnoteži između ideja i jasnog određivanja pojmova leži dubina dozrelog uvjerenja. Poželjno bi bilo, da ti svesci pridonasaju tome, da se naše Židovstvo udubi u ideje ovog majstora te si prisvoji njegove nazore i nauke o Židovstvu, šta bi prinašalo oživljavanju istog.

Sakheim, Arthur: Das jüdische Element in der Weltliteratur. Sieben Vorträge. Hamburg 1924. Verlag Hazoref. Buchhandlung Goldschmidt G. m. b. H. 191 str.

Ova knjiga hoće da prikaže mnoštvo pojava, koje je Židovstvo od svog izvora do našeg vremena pružalo svijetu u svojoj cijelosti. »Christentum, Islam und Socialismus wären ohne dieses Volkes Sitten, Ideale und Gottesreich nicht entstanden« (str. 8). Židovstvo je svijetu i svjetskoj literaturi dalo toliko, kao najnadareniji ostali narodi, kao Indijci, Grci ili Rimljani. Mojsija, profeti, psalmisti, talmud, kabala, Gabirol, Juda Halevi, Maimonides, Spinoza, Heine, Bjalik, Herzl, Nordau, Buber su duševni heroji nezaboravljivi i neprispodobivi. Umjetničko prikazivanje materije, lijep jezik i stil čine ova predavanja veoma ugodnom pobudnom lekturom.

Levy, Jakob: Wörterbuch über die Talmudim und Midraschim. Nebst Beiträgen von Heinrich Leberecht Fleischer. Zweite Auflage mit Nachträgen und Berichtigungen von Lazarus Goldschmidt. 4 sv. Berlin und Wien 1924. Benjamin Harz Verlag.

I. sv. XI. i 572 str. II. sv. 546, III. sv. 742 i IV. sv. 748 str. Cj. vez. M. 150.—

U poduzetnoj nakladi izašao je sa promjenjenim naslovom poznat veliki riječnik Jakoba Levi-a »Neuhebräisches und chaldäisches Wörterbuch« u drugom izdanju Još danas važi ovo djelo kao nedostignuto i kao temelj za ždovsku teologiju, kao i za orientalne znanosti. Zato je bezuvjetno potreban za studij ovih područja. Nakladi ide hvala, da je ponovo izdala ovo ogromno djelo, čime je omogućila svakom rabinu i naučenjaku, da nabavi knjigu za svoju biblioteku. Ovo majstorsko djelo ostalo je i novom izdanju nepromjenjeno. Goldschmidt je svakoj svesci pridometnuo opaske i ispravke. O djelovanju i radu Goldschmidta moramo pri tome nekoliko primjedaba staviti. Znanstveno istraživanje jezika kolosalno je napredovalo od prvog izdanja ovog djela (1876—1889). Bezbroy specijalnih radnja na polju leksikografije dao nam je razjašnjenja o području hebrejsko-aramejskih jezika. Znanost bi dugovala zahvalnost Goldschmidtu, da je samo rezultate ovih istraživanja bio sabrao i kao dodatak knjizi pridometnuo. Ovu je svoju dužnost zanemario. Isto tako trebao je dodatke H. L. Fleischera primiti u tekst, te ih označiti sa zagradama, isto kao i svoje dodatke. Jer staro je iskustvo, da se dodaci na kraju knjige ostavljaju izvan pažnje. Svakako su popravljene u novom izdanju štamparske pogriješke kao i krive upute. Naklada nije gledala na trošak, da ljepo i solidno opremi ovo djelo, zato joj takodjer ide hvala.

König, Eduard: Hebräisches und aramäisches Wörterbuch zum Alten Testament mit Einschaltung und Analyse aller schwer erkennbaren Formen, Deutung der Eigennamen sowie der masoretischen Randbemerkungen und einem deutsch hebräischen Wortregister. Dritte und vermehrte Auflage. Leipzig 1922 Dietrich'sche Verlagsbuchhandlung. VII. i 681 str.

Königovom riječniku nije potrebna nikakva reklama. Činjenica, da nam predleži već treće izdanje, riječitiije govori, te ga bolje preporučuje nego najlijepše riječi. Značenje se ovog riječnika sastoji u izvanredno pomnoj izradi, koju je König svom djelu posvetio. Brižljivost i pouzdanost, koje su Königovim djelima pribavile priznato mjesto u znanosti, dolaze i ovdje do izražaja na odlični način. Taj je riječnik neophodno potrebno pomoćno sredstvo za proučavanje biblije. Daje nam najvažnije rezultate najnovijeg jezičkog istraživanja, te nam olakšava razumijevanje teksta. Tumačenje osobnih imena je upravo klasično.

Cassel, David: Hebräisch-Deutsches Wörterbuch. Zehnte Auflage. Breslau 1920. Heinrich Handel s Verlag. 360 str.

Da je ovo djelo doživjelo svoje deseto izdanje, najbolji je dokaz njegove korisnosti i praktičnosti. Ono sačinjava prelaz između velikih znanstvenih riječnika i kratkih džepnih riječnika. Ono sadržaje sve jevrejske i aramejske riječi čitave biblije. Vla-

stita su imena, u koliko su im značenje može dokazati, prevedene, a mnogo je pažnje polagano osobito na geografska imena. Kod glagola uvedene su sve važnije forme; fraze su dobro tumačene i napadno označene. Za svaku pojedinu riječ navedena su važnija mjesta. Ukratko, knjigu možemo svakome preporučiti, koji hoće da u originalu čita bibliju.

Feyerabend, Karl: Taschenwörterbuch der hebräischen und deutschen Sprache zu den gelesenen Teilen des Alten Testaments. Berlin-Schöneberg. Langenscheidt'sche Verlagsbuchhandlung. 306 str. Mit einem Anhang: Uebersicht der Konjugation.

Ovaj džepni riječnik namjenjen svakome, koji hoće da u školi ili sveučilištu nauči jevrejsku. Zaista je obiljno i korisno pomoćno sredstvo. Ne sadrži sve riječi biblije već samo one izabranih djelova. Značenje pojedinih riječi podudara se sa rezultatima najnovijih etimoloških istraživanja.

Beer, Georg: Hebräische Grammatik. 2 Bände. (Sammlung Göschen). Berlin und Leipzig 1920 und 1921. Verlag Walter de Gruyter & Co. 144 i 155 str. Cj. po knj. vez. M. 1-25

Ova je gramatika sagradjena na strogo znanstvenoj osnovi. U uvodu se definira naziv jevrejski, prikazuje se ono, šta je zajednički svim semitskim jezicima, te se prikazuje povijest jevrejskog jezika i gramatike. Zatim dolazi nauka o slovima, glasovima i formama. Drugi se dio bavi sa glagolom i samo posve kratko sa sintaksom. Nepojmljivo nam je, zašto upotrebljava Beer mjesto uobičajenih naziva Nifal, Piel, Pual forme glagola kao takove. Sastav djela je dobar i tako je isti podesan za praktičnu upotrebu.

Staerk, W.: Die Entstehung des Alten Testaments. Zweite, umgearbeitete Auflage. (Sammlung Göschen). Berlin und Leipzig 1918. Verlag Walter de Gruyter & Co. 144 str. Cj. vez. M. 1-25.

Staerk pripada onim umjetnicima, koji svojim proročanskim okom ne gleda u budućnost, već tako jasno vide prošla tisućljeća, kao da je to knjiga danas napisana. Ova je duševna sposobnost zbilja začudna. Ona umije da rastvara stare spise, da ih po volji kida. Ova škola hoće da stekne samo slavu, po se stoga njene pristaše takme u oštroumlju i uporabi škara. Kad nekome uspije, da što temeljitije raskida kakav stari spis, tad misli, da je time postao znamenit i uvažen. Mnogi su htjeli, da i Homerova djela prikažu kao kompoziciju raznolikih pisaca. Danas ovo mnijenje doduše više mnogo ne važi, jer je nekoliko učenjaka dokazalo neispravnost ove hipoteze. Mnogi jevrejski i nejevreski pisci dokazali su prošlih decenija jedinstvenost biblije. Pomenuta škola ne čita ova djela ili se ne obazire na njih, jer ne obaraju već podižu vrijednost ovog ponajvećeg duševnog proizvoda Jevrejstva, koje su Jevreji pokloniti vaskolikom kulturnom svijetu. Šteta je, što se Staerk još uvijek drži zastarjelog načina biblij-

ske kritike, već zbog toga, što je ovo djelo zvano, da javnosti pruži pravu povjest biblije. Bilo bi poželjno, kad bi Staerk u idućem izdanju svoje knjige na str. 6 umetnuo bolji pregled literature o bibliji i po njemu revidirao svoje djelo.

שכיית המקרא. אוצר תמונות לכתבי הקודש ולקדמוניותיהם. מלוקטות ומסודרות בידי מ. סלוביטשיק. כולל שבע מאות תמונות בתוכן שמונה לוחות צבעונין ובסופו פרשת התמונות ומפתח מפורט. הוצאת „דביר-מקרא“ ברלין תרפ"ה. Verlag Dwir-Mikra Co. Berlin-Halensee 1925. Cj. vez. Dol. 3 50 Format 21×27.

Predležea knjiga Soloweitschicka može se nazvati remek dijelom, židovska književnost još nije u stanju nešto sličnoga pokazati, ukraas svake biblioteke, radost svakog pravog Židova, pruža pouku svakome, koji, makar i površno u nju zaviri. Djelo sadržaje 700 slika o Židovima i o Erec Izraelu. Kratki pregled sadržaja potvrdiće moje riječi. I. poglavlje sadržaje 75 snimaka o Erec Izraelu, iz Egipta, o Sinaju, kao i od drugih mjesta, gdje su naši preci po biblijskim pričama živjeli. II. dalje 75 slika iz flore i zoologije pružaju nam pojam o blagu ove tako malo poznate zemlje. III. 26 slika predstavljaju nam starinske narode, kao Židove, Egipćane, Asirce, Filistejce, Sirce, Emorićane, Nubice, Persice, Hitite, Medjane i t. d. IV. 75 slika u zadnjih decenija pronašlih spomenika uvadjaju nas u istoriju starog vijeka, te nam ujedno živo predočuju visoku kulturu tog prastarog vremena. V. 47 slika poučavaju nas o numismatici Egipćana, Sirca-Rimljana i poglavito Židova. VI. 177 slika o raznim predmetima ove zemlje iz kamena, kosti i metala, dalje šatori, različit, radovi kao na pr. cijedjenje, kuhanje, poljski radovi, tkalački radovi i t. d. razni nakiti, sudje za kuhanje, oružje. VII. 106 sniaka o mjestima kulta kao i o njegovim predmetima tako oltari, spomenici, o hramu Salamona i o njegovom namještaju konačno Herodov hram. VIII. 85 snimaka o umjetninima pronađenim prilikom iskopavanja, kao slike, kipovi, glazbenici, te njihovi razni instrumenti. IX. 44 snimaka raznih, starih napisa, asirski, kitejski, staro-jevrejski napisi, kao i hieroglifi. Sve su slike štampane na osobito finom papiru, dapače mnoge u više boja. Strane 139—206 sadržaju opširan opis historije i značenja tih slika. Više iskaza olakšavaju traženje o tom velikom blagu. Najveće je veselje listati u ovoj knjizi i posmatrati njene slike. Djelo je umjetnina, te se može želiti da se što više raširi.

König, Eduard: Theologie des Alten Testaments, kritisch und vergleichend dargestellt. Dritte und vierte, durchgehends vervollständigte Auflage. Stuttgart 1923. Verlag Chr. Belser A. G. VIII. i 342 str. Cj. M. 8 — vez. M. 9.—

Naš je pisac neumorni istraživač na području biblije. S mladenačkom snagom i zamjernom učenošću neprekidno stvara nova djela, kojima važnost ne možemo dovoljno ocijeniti. König spada

medju one promišljene i poštivanja vrijedne učenjake, čija se djela uvijek mogu da čitaju i iz čijih se djela uvijek može nešto da nauči, jer izbjegavaju nebulozne hipoteze i genijalne došjetke, prikazivanje im je dakle uvijek zaista objektivno. Objektivnost im se lako može provjeriti mnogobrojnim citatima, koji su u obilju navedeni. — Prvi dio ispituje, prikazuje i tumači sva vjersko-povjesna pitanja. Ovdje König dolazi do rezultata, da shvatanje, što smo ga predajem dobili o vjerskim predodžbama starih Hebreja, odgovaraju historijskim činjenicama. U drugome dijelu prikazuje nam König, kako su se pojedini faktori prave vjere Izraelove razvijali. Prvi dio ovog dijela govori o teologiji u užem smislu. Ovdje nam pisac daje vanredni prikaz predodžbe o Bogu, njegovom biću, imenu, svetosti, ljubavi i samome pojmu. Drugo poglavlje obradjuje antropologiju i kozmologiju: Stvođenje svijeta i čovjeka je prvo ostvarenje božanske volje ljubavi. Treće se poglavlje bavi hamartologijom. To je nauka, koja nam kaže, kako je grijehom poremećeno ostvarenje prvotnog nacrtu povijesti, kako ga je Bog htio. Zadnje poglavlje obradjuje soteriologiju, gdje se prikazuju uredbе, što ih je Bog učinio, kako da izbavi čovječanstvo. Knjiga se završava vrlo svrsishodnim registrom. Prostor nam ne dozvoljava, da opširnije iznesemo sadržaj ovog djela, Svatko, tko se bavi povješću religije, mora da poznaje ovu knjigu.

König, Eduard: Hermeneutik des Alten Testaments. Mit spezieller Berücksichtigung der modernen Probleme. Bonn 1916. A. Marcus & E. Webers Verlag. VIII. i 178 str. Cj. M 4.50.

König nam daje u ovoj knjizi povijest glavnih struja u tumačenju biblije počevši od najstarijih vremena a ujedno metodički putokaz za obradivanje biblijske literature na znanstvenoj podlozi. Kao sve radnje Königove i ova drži samo pravo shvaćanje biblije pred očima, te se uzdrži od upotrebe hipoteza. Autor nas podučava na pravo tumačenje biblije bez da joj išta podmete, šta se često dešava kod drugih, a osim toga nam prikazuje pruža pomoć za razumijevanje biblije u jezičnom sadržajnom i formalnom pogledu. Svaki prijatelj biblije morao bi se zadupsti u studij te knjige.

תולדות בקרת המקרא. סדר ראשון למדעי המקרא מאת מנחם סולוביטשיץ וולמן רובשוב. Berlin-Halensee 1925. Verlag Dwir-Mikra. 167 str. Cj. Dol. 0.75.

Mlada naklada saopćuje seriju knjiga pod naslovom »Die biblische Wissenschaft«, a prvi dio ove serije predleži nam u radnjama M. Soloweitschika i S. Rubascheff pod naslovom »Geschichte der Bibelkritik«. Ova radnja navadja sva mišljenja za i protiv biblije od vremena njenog kanoniziranja u Ezrino doba. Navadja mišljenja učitelja talmuda, Gaona, iz špansko-židovske epohe procvata židovske znanosti, kao i iz svih drugih zemalja

mišljenja kršćanskih istražioca srednjega vijeka, Spinoze i t. d. Drugi dio raspravlja modernu kršćansku biblijsku kritiku počevši od Astruca i Eichhorna, te spominje i najnovije nazore na ovom području, koji se zauzimaju za istinitost i cijelovitost biblije. U trećem dijelu nabrajaju se židovski istražitelji počevši od Mendelsohna do godine 1924., te je ukratko spominje njihove nazore.

König, Eduard: Die messianischen Weissagungen des Alten Testaments, vergleichend, geschichtlich und exegetisch behandelt. Zweite und dritte, allseitig ergänzte Auflage Stuttgart 1925. Verlag Chr. Belser A. G. VIII. i 379 str. Cj. M. 9.— vez. M. 10.—.

Potreba, da se ova tema opširno obradi, ukazale se s razloga, »dass seit einem Menschenalter keine eingebende Darstellung dieses Gegenstandes erschienen ist«. (Str. III.) U prvom poglavlju protumačen nam je pojam »mesijanskog proročanstva«. Ovdje, a i na svim drugim mjestima, navadja pisac cijelu biblioteku raznih djela kao dokazni materijal, tako da svatko tko se u ovom predmetu hoće da orijentira, dobiva dovoljnu pouku. U drugom poglavlju obradjuju se pojmovi »tumačenje znamenja i proročanstvo« i tumače se analogije mesijanskih proročanstava u primitivnih, mongolskih, indogermanskih, hamitskih i semitskih naroda. Treće se poglavlje bavi historičko-genetskom vezom mesijanskih proročanstva s rođenim analogijama. Poslije toga dolazi glavni dio: tumačenje mesijanskih proročanstava. Pisac temeljito ispituje sve biblijske knjige, iznaša sva mjesta, koja se na to odnašaju počam od geneze te ih iscrpivo pokazuje i tumači. U posljednjem poglavlju prikazuje nam König nadu za mesijom, kako je nalazi u apokrifima, pseudepigrafima, očekivanja Mesije u najstarijim djelima rabinskog Jevrejstva te ideju Mesije u Farizeja i Saduceja. Cijelu radnju provejava patos čovjeka, koji se za istinu i pravdu bori junaštvom, što mu daje sigurnost, da se bori za dobru stvar.

Kalt, Edmund: Biblische Archäologie. Freiburg im Br. 1924. Verlag Herder & Co. G. m. b. H. 157 str. Cj. vez. M. 3 20.

Sa radošću pozdravljamo ovu kratku biblijsku arheologiju, koja popunjuje osjetlivi manjak naše biblijske literature. Unatoč zbijenog sadržaja uspjelo je Kaltu, da ogromni materijal sabere u preglednu formu. Iscrpljivi register pomaže nam pri orijentaciji u svim pitanjima, koja spadaju u tu struku. Nabravanje literature je manjkavo, što se samo djelom može pripisati uskom prostoru. Želimo ovoj knjizi dobru prodju.

Völter, Daniel: Die Patriarchen Israels im Licht der ägyptischen Mythologie. Leipzig 1921. J. C. Hinrichs Verlag. 115 str. Cj. M. 0·80.

Sve ako na prvi pogled i frapira tumačenje biblije počevši od priče Abrahama, Isaka i Jakoba, nadalje prikazanje zavjetnog

kovčega kao Osirisovog lijesa i putovanja Izraela kroz pustinju kao varijacije uzete iz egipatske mitologije opaža se skoro, da je ovo tumačenje usiljeno i samo sa sobom u protuslovlju.

Volz, Paul: Der Prophet Jeremia. Tübingen 1921. Verlag von J. C. B. Mohr. 55 str. Cj. M. 1.—

U ovoj brošuri predleži lijepo i privlačivo napisana rasprava o profetu Jeremiji, jednom od najvećih proroka Izraela. Volz opisuje život i djelovanje Jeremije tako interesantno i na takvom lijepom jeziku, da je čitaoc posve očaran od te knjige. Pisac oduševljava se govorima i pjesmama Jeremije i nastoji ovo oduševljenje uljevati i u čitaoca, šta mu i faktično podje za rukom. Čitav traktat zamišljen je kao uvod knjizi Jeremije, prema tom uvodu prosudeći biće valjda i komentar isto tako dobar.

Miller, Athanasius: Die Psalmen. Einführung in deren Geschichte, Geist und liturgische Verwendung. Freiburg in Breisgau 1924. Verlag Herder & Co. G. m. b. H. 242 str. Cj. vez M. 3:60.

Pisac predložio je knjige je benediktinac, te posmatra psalme sa katoličkog gledišta, koji se očituje osobito u poglavlju: »Theologie der Psalmen«. Apstrahirajući od toga može se kazati, da je autoru dobro uspjelo prikazati pojedine odsjeke, te je djelo praktičan uvod u biće, značaj i historiju psalama. Autor zastupa jedino ispravni nazor, da veliki dio psalama potiče od samog kralja Davida, koji je prvi uveo pravilnu službu božju, a kod ove su psalmi igrali glavnu ulogu. Ovu svoju tezu dokazuje autor sa mnogo pismenih podataka, te je mišljenja: »Dass die Psalmen auch als Gedichte hohen künstlerischen Wert besitzen, ja dass viele von ihnen neben den höchsten dichterischen Leistungen der gesamten Weltliteratur sich kecklich sehen lassen würden« (str. 22).

Miller, Athanasius: Die Psalmen. Uebersetzt und kurz erklärt. Freiburg im Breisgau 1923. Verlag Herder & Co. G. m. b. H. 545 str. Cj. vez M. 470.

Prijevod je uzet iz Vulgate. Latinski tekst stoji zajedno sa prijevodom. Mjesta, koja se razlikuju od tradicionalnog teksta od velike su važnosti za tumačenje psalama i njihovog značenja. Prijevod je privlačivo i pjesničkim poletom napisan.

Thilo, Martin: Das Hohelied. Neu übersetzt und ästhetisch-sittlich beurteilt. Bonn 1921. A. Markus und E. Webers Verlag. 48 str. Cj. M. 1.—

Prevadjača ove »pjesme nad pjesmama« ide velika hvala. Pokušao je, da prikaže duh starohebrejske poezije, njen duboki smisao i ljepotu. Prevod je usprkos lijepog jezika vjeran. Thilo je oduševljeni pristaša biblije i njenih istina, pa stoga brani »Pjesmu nad pjesmama« na vrlo lijep način protiv pokušaja nekih komentatora i prevadjača, koji bi htjeli, da ovu pjesmu pri-

kažu kao neku opscenu tvorevinu. Ova obrana osniva se na mnogobrojnim dokazima, a uspjelo je potpunoma. Da ne štetnje suvislost, stavio je Thilo svoje opaske na kraj prevoda.

Thilo, Martin: Der Prediger Salomo Neu übersetzt und auf seinen Gedankengang untersucht. Bonn 1923. A. Marcus u. E. Webers Verlag. 50 str. Cj. M. 1.—.

Tendencija je ovog prevoda ista kao i u »Pjesmi nad pjesmama«. I ovaj je prevod veličajan. Poslije svakog poglavlja ponavlja mu Thilo sadržaj u lijepoj i lahko razumljivoj formi, da tako uzmogne dokazati jedinstvenost Koheleta. Konzervativni način prevoda uspio je i ovdje i tako je Thilo dao ponajbolji dokaz protiv neosnovane kritike biblije. Za požaliti je samo, što se Thilo suviše nejasno izražavao o vremenu, kada je Kohelet mogao da nastane

Thilo, Martin: Das Buch Hiob. Neu übersetzt und aufgefasst. Bonn 1925. A. Marcus und E. Webers Verlag. 144 str. Cj. M. 4 —.

I prevod ove knjige bazira na principima, što smo ih prije spomenuli. Obzirom na naročito teškoće, što ih stavlja prevod ove knjige, mora Thilo da naglasi: »Was übersetzt wurde, ist lediglich der masoretische Text«. »Freilich nötigten diese textkritischen Schranken dazu, zwei Stellen unübersetzt zu lassen. Es unterliegt aber keinem Zweifel, dass diese Beschränkung den Vorzug vor unmethodischen Textänderungen verdient« (str. 2). Za prevod bilo bi od koristi, da je Thilo upotrijebio »Exegetischen Beiträge« od S. Grünberg-a u »Jeschurunu« X. U velikom poglavlju raspravlja Thilo o cjelokupnom naziranju ove knjige. Rasprava je ova vrlo poučna i korisna za čitanje. Jedinstveni je rezultat Thilovog istraživanja, jer on u knjizi Hiob vidi »die dichterische Darstellung einer Wirklichkeit. Der Dialog stellt die inneren Erlebnisse des Dichters dar. Es ist seine Geschichte. Als er diese Geschichte bis zu Ende erlebt hatte, beschloss er, sie darzustellen« (str. 140) Neka i ovo Thilovo djelo doprinese širenje biblije.

Volz, Paul: Das Dämonische in Jahwe. Tübingen 1924. Verlag von J. C. B. Mohr. 41 str. Cj. M. 1.—.

Prekrasni, čisti, duhovni i sveopći Bog Mojsije i njegovih nasljednika demon je tajanstvenosti, užasa i okrutnosti. Ovu tezu potkrijepljuje pisac sa bezbroj mjesta iz biblije. Ova demonija Boga u istnu nije tudjeg podrijetla, već je primarna i vječita, čime biblija još dobiva na značenju. Ali Volz propušta, da prikaže ljubav i milosrdnost Boga, po kojem proizlazi, da demonija nema svrhu uništavanja, već održavanja religije, pravednošću i strogošću.

Steinmann, Alphons: Sklavenlos und alte Kirche. Eine historisch-exegetische Studie über die soziale Frage im Urchristen-

tum. M. Gladbach 1922. Volksvereins-Verlag G m. b. H. 141 str. Cj. M. 2.—

U ovom djelu nas najviše interesuje opis sudbine robova u staroj Palestini, ili kako autor kaže u zemlji Židova, koja je materinska zemlja Hrišćanstva. Ni ova zemlja nije bila bez robova, ali za doba patriarha kao i nakon mozaičkog zakonodavstva, uživali su robovi tako opsežnu zakonsku zaštitu, kao kod nijednog naroda starog vijeka (str. 16). »Nicht einmal die Gesetze Hammurabis halten in dieser Hinsicht mit den mosaischen Satzungen einen Vergleich aus«. (ib.) »Mit der Humanität des unsterblichen Gesetzes der Juden konnte sich keine antike Gesetzgebung vergleichen« (str. 17). Opaža se po svim stranama ove knjige, da autor svestrano vlada svojom materijom.

Busse, Eduard: Der Wein im Kult des alten Testaments. Religionsgeschichtliche Untersuchung zum alten Testament. Freiburg im Breisgau 1922 Verlag Herder & Co G m. b. H. 70 str. Cj. M. 150.

Pisac polazi sa značenja riječi: דם ענבים, תירוש חמר, יין pa zatim govori o povijest vinogradarstva u Palestini i konstatuje, da je vino u životu Jevreja od vajkada od velikog značenja. Vino se rabilo i za žrtvu, no rijetko samo, već obično kao dodatak drugim žrtvama. Pisac upozoruje na rimske paralele. Ova uporedba nije pravo razumljiva, jer kako bi Rim utjecao na jevrejsko zakonodavstvo Neispravan je Busseov zaključak, prema kojim bi »pehar spasenja« u psalmu 116, 13 bio u vezi s libacijom (žrtvom pića) vina. Busse opširno raspravlja o pitanju, što proizlazi iz Gen. 14, 18, gdje se kaže: »I donio je Malkicedek, kralj salemski, kruha i vina«. Pita se, da li je Malkicedek htio da pogosti Abrahama ili htio doprinjeti žrtvu Bogu, kojemu je služio, baš kao i Abraham. U posljednja dva poglavlja govori se o smislu i povijesti žrtve vinom Busse nije zaboravio na nikoju partiju ove materije, pa kako je gotovo svagdje ispravno shvatio smisao biblije, zaslužuje mu knjiga priznanje.

Hejel, Johann: Das alttestamentliche Zinsverbot im Lichte der ethnologischen Jurisprudenz sowie des altorientalischen Zinswesens. Freiburg im Breisgau 1907. Herder'sche Verlagshandlung. 98 str. Cj. M. 280.

Nakon prikazivanja bića kamata u svjetlu etnološke jurisprudencije govori pisac o lihvi u Egiptu, a zatim opisuje kratko gospodarski položaj u Babiloniji i Asiriji. Konačno prelazi na raspravljanje biblijske zabrane o kamatima i dodje do ispravnog zaključka, da se uzvišena motivacija ove zabrane mora priznati. »Gottesfurcht, nicht Gewinn, Barmherzigkeit dem leidenden Bruder gegenüber, nicht reicher Ertrag des Kapitals sollen die unmittelbaren Beweggründe des Darlehens sein« (str. 94).

Kirmis, Friedrich: Die Lage der alten Davidsstadt und die Mauern des alten Jerusalem. Eine exegetisch topographische Studie. Breslau 1919. Verlag von Franz Goerlich. 224 str. Cj. 5 M.

Kirmis daje ovdje uzornu znanstvenu radnju. Počevši od 12. stoljeća od Ibn Ezre postavili su židovski i nežidovski učenjaci u sve predjele grada Jerusolima. Kirmis dokazuje, da je ispravno stanovište tradicionalne nauke, po kojoj se Davidov grad nalazi na južnom obronku jugozapadnog brežuljka. Autor svestrano vlada svojom materijom, te nam daje čitavu topografiju Jerusolima. U stalno pozivanje na stručnu literaturu nabrajaju se svi u obzir dolazeći objekti. Svi jevrejski izrazi raztumačeni su po jezičnoj znanosti. Zato je predloženo djelo temeljita i veoma korisna radnja.

Mc Cown, Chester Charlton: The Testament of Salomon. Edited from manuscript at Mount Athos, Bologna, Holkham Hall, Jerusalem, London, Milan, Paris and Vienna with introduction. Leipzig 1922. J. C. Hinrichs Verlag. 166 str. Cj. M. 5.—.

Salomonov testament priča na dugo i široko, kako je Salomon prilikom gradnje hrama prisiljuje razne demone jednog za drugim, da su djeluje pri gradnji. Ova se knjiga računa k hrišćanskim knjigama. M. C. Cown upućuje na židovske sastavne djelove i izvore (str. 59 f.). Veliki i znanstveni uvod rasvijetljuje materiju sa svih strana. Edicija grčkog teksta sadržana je na 120 str. te vrlo podrobno navadja se sve varijante raznih rukopisa.

Das Evangelium nach Matthäus übersetzt, eingeleitet und erklärt von E. Dimmler. 440 str. **Das Evangelium nach Markus** übersetzt etc. 217 str. **Das Evangelium nach Lukas** übersetzt etc. 364 str. **Das Evangelium nach Johannes** übersetzt etc. 284 str. M. Gladbach Volksvereins-Verlag. Cj. po svez. vez. M. 1+80.

Svaka je knjiga podjeljena u odsjke providjene posebnim naslovima. Prije prijevoda teksta dolazi svakom odsjeku iscrpljiv uvod, zamišljen kao komentar slijedećem tekstu. Djelo hoće da daje potpunu sliku o osnivaču Hrišćanske crkve.

Funk, S: Die Entstehung des Talmuds. Zweite, neubearbeitete Auflage. Berlin und Leipzig 1919. Walter de Gruyter & Co. Verlag. (Sammlung Göschen.) 125 str. Cj. vez. M. 1 25.

Ova bi se knjiga zapravo trebala zvati postanak i razvitak talmuda, jer kako počimlje usmenom predajom predmojsijevskog doba, obuhvata povijest cijelog razvitka talmuda. Nema dobe ili događaja, koji bi bio od važnosti po postanak talmuda, a da ne bio spomenut. Ovo djelo nam daje jasnu sliku o važnosti talmuda za Jevrejstvo. Funk je upotrijebio najnovije izvore (iskopine), da nam markantnim riječima predoči tradiciju egipatskih, babilonskih i grčkih Jevreja. Opširno govori o sadržaju i važnosti talmuda. S veseljem i zadovoljstvom čitamo ovu knjigu i saznajemo iz nje, da je talmud nastao prestarom predajom,

koja se obazire na povijesni razvitak jevrejskog naroda. Ova knjiga zaslužuje, da se što jače proširi, kako da interesenti dobiju pravu sliku o talmudu.

Funk, S.: Talmudproben. Zweite Auflage. Berlin u. Leipzig 1921. (Sammlung Göschen). 140 str. Cj. vez. M. 1:25.

U malo doslovnom prevodu donša nam ova knjiga probe iz mišne, talmuda i midraša, dakle halahu i hagadu i time nam prikazuje sadržaj i razvitak talmudskog spisateljstva. Izbor je vrlo poučan, a naročito je agadični dio od velikog interesa. Popis prevedenih mjesta iz talmuda mogao bi se dodati jednom novom izdanju, jer bi se time uvećala vrijednost djela, u koliko je to u opće još moguće. Neka prodrije u najširije slojeve.

שמואל קרויס: קדמונית התלמוד (עם ציורים) כרך א' חלק א'
Verlag Benjamin Harz, Berlin. 213 str. Cj. M. 4.—.

Već iz prvog sveska proizlazi, da Krauss ne daje samo jednostavni prevod svog djela »Talmudische Archäologie«, već se ovdje radi o potpuno preradjenom izdanju, kojemu je mnogošta novoga pridometnuto. Pridržavamo si podrobni referat do vremena kad budu dalje sveske izašle. Ovo djelo obećaje, da će postati »standard-work« židovske literature sa pet svezaka svaka po 700—800 stranica. Dakle ovo djelo je mnogo opsežnije nego njemačko izdanje.

Hommel, Fritz: Geschichte des alten Morgenlandes. Dritte verbesserte Auflage. (Sammlung Göschen). Berlin und Leipzig 1912. Verlag Walter de Gruyter & Co. 193 str. Cj. M. 1:25

Ova knjiga raspravlja o povijesti Zapadne Azije, no opširno govori i o povijesti Egipta, jer »Aegypten der ganzen Natur seines Bodens nach weit mehr asiatischen als afrikanischen Charakter aufweist« (str. 8). Najprije nam knjiga priča historijat odgonetanja klinovog pisma i hijeroglifa. U prva dva poglavlja prikazana nam je povijest Babilona i Egipta od god. 4000 prije Krista do god. 1900. pr. Kr. U trećem poglavlju započimlje se poviješću Jevreja i to Abrahamom. Ovdje biblijske vijesti nailaze na potvrdu iskopinama. Cijele je djelo razdijeljeno u osam poglavlja. U daljnjim poglavljima nastavlja pisac historiju Jevreja sve do prvog razorenja Jerusolima, jer počam od šestog predkršćanskog stoljeća »die weitere Entwicklungsgeschichte des Orients, soweit sie spontaner Natur ist, fast ausschliesslich auf religiösem Gebiete liegt« (str. 179). Ova nam knjiga daje dobar uvod u staru povijest.

Meffert, Franz: Israel und der alte Orient. M. Gladbach 1921. Volksvereins Verlag. 282 str. Cj. M. 3:20.

Nemoguće je u jednoj kratkoj recenziji makar samo približno prikazati bogati sadržaj ovog dragocjenog djela, koje se obraća na čitavu obrazovanu publiku. Pisac je sa marljivom ru-

kom i dalekosežnim pregledom na krasni način opovrgnuo kompleks pitanja iz kritike biblije i sve krive tvrdnje, koje su nastale u zadnjim decenijama protiv biblije i povjesti Izraela. Katolički se pisac obara sa oštrim riječima na takozvani znanstveni antisemitizam, razglaba i uništava ga. Knjiga je priručnik apologetika.

Landersdorfer, P. S.: Die Kultur der Babylonier und Assyrier. Mit 31 Abbildungen und 1 Karte München. Verlag Kösel & Pustet. 239 str. Cj. vez. M. 1·80.

Ova je knjižica putokaz u novo otkrivenoj kulturnoj historiji Babilonije i Asirije. Djelo prikazuje u riječima i slikama svakom lajiku taj veliki dosada posve nepoznati svijet, koji je mnogo uplvisao na kulturni razvitak svih naroda prednje Azije. Landersdorferova je radnja bogata sadržajem, te obuhvaća sve znanja vrijednoga počevši od historije iskopina do najsićušnijih detalja državnog i privatnog života u Babiloniji i Asiriji.

Lippl, Joseph: Der Islam nach Entstehung, Entwicklung und Lehre. München. Verlag Josef Kösel & Friedrich Pustet. 99 str. Cj. M. 0 80

Potrebnoš da se prilikom izgradnje Palestine što više približimo Arapima, donša sa sobom potrebu, da se informiramo o njihovoj religiji. Pri tome nam čini izvrnuo uslugu ova knjižica, koja pregledno prikazuje vjerske zasade Islama, njegov kulturelni i religiozni razvitak, život Mohamedov i njegovih sljedbenika, te daje uz vanredno bogatsvo materijala potpuno jasnu sliku o Islamu.

Friedrich, Theodor: Israel und seine Religion im Rahmen der vorderasiatisch ägyptischen Kultur. Leipzig 1925. Georg Wiegand. 80 str. Cj. M. 0 80.

Podjela materije ovog udžbenika je uzorna, Friedrich razumije u malom okviru sve znanje vrednoga o toj ogromnoj materiji pregledno prikazati. Nakon pogleda na historiju Egipćana, Babilona, Asirije i Sirije raspravlja se bez predrasuda povjest Izraela od početka do razorenja drugog hraina, a zatim sasvim kratko u slijedeća dva tisućljeta »in alle Welt zerstreit« (str. 11—30) O drugom djelu knjige: »Die Religion Israels« ne može se to isto reći. Način kako autor obradjuje ovaj dio, smatram vrlo opasnim za mladež, jer se ne slaže sa rezultatima pravog istraživanja

Jirku, Anton: Die Wanderungen der Hebräer im 3. und 4. vorchristlichen Jahrtausend. Leipzig 1924. Verlag J. C. Hinrichs. 32 str. Cj. M. 1·20.

Ova knjižica pokuš, da s velikim znanstvenim aparatom dokaže, da narod Hebreja i Izraelićana nisu identični, već su dva različita i ako srodna naroda. U toku dokazivanja zapleće se pisac u takva protuslovlja, da mu se čitava slaba zgrada hipoteza poruši.

Völter, Daniel: Die althebräischen Inschriften vom Sinai u. ihre historische Bedeutung Leipzig 1924. Verlag J. C. Hinrichs. 58 str. Cj. M. 1-80.

1906. god. izvješćuje Petrie o rezultatima iskopanja na Sinaju, gdje je u ruševinama jednog hrama našao više natpisa. O odgonetanju ovih natpisa nastala je prepirka u znanosti, koja do danas nije riješena; do danas nije uspjelo potpuno pročitati ove natpise. Völter se bavi poglavito sa tumačenjima Grimme-a, te donosa mnoga nova tumačenja, čime se stavlja u protimbu sa dosadanjim rezultatima. Dosada se smatralo, da natpisi sadržavaju porod, misiju i zakonodavstvo Mojsije. Völter osporava, da je ime, koje stoji u natpisu identično sa Mojsijom. Svakako još nije pala zadnja riječ o tim natpisima. Völter nam donosa dragocjena razjašnjenja o postanku razvitku jevrejskog alfabeta.

ספר הישר, הוא ספר דברי הימים כסדר התורה עם הגהות המ"ל הראשון ר' יוסף בן שמואל הקטן מעיר פ"ס. נדפס ומונה על פי דפיסום Sepher hajaschar. Das Heldenbuch. Sa- ישרים עם ציורים פתוחי עץ. gen, Berichte und Erzählungen aus der israelitischen Urzeit. Nach ältesten Drucken herausgegeben von Lazarus Godschmidt. Mit Holzschnitten von Leo Michelson. Berlin 1923. Verlag von Benjamin Harz. XII. i 307 str. Cj. vez. M. 9.—.

Mlada naklada zaslužuje potpuno priznanje zato, što je iznova izlala ovo staro lijepo djelo. Goldschmidt je po svakoj prilici samo korekturu obavio, jer ne daje ni historijat ovog djela, niti navadja izvore, šta bi od velike važnosti bilo. Već Zunz u svom djelu »Gottesdienstliche Vorträge« zabavlja se ovom knjigom, te dolazi do zaključka, da je plod razdoblja poslije Gaona, te je po svoj prilici u Španiji nastalo u dvanaestom vijeku. I Graetz je istog nazora (Geschichte VII. sv. str. 80). Knjiga priča o lijepom jevreštinom nešto ukrašenu pripovijetku od stvorenja Adama do početka vremena sudaca. Pisac je htio da pruži čitanku, te je pomiješao historiju sa basnom. Autor je htio svoju knjigu prikazati kao sefer hajaschar, koji se spominje već u bibliji. Michelsonove su slike originalne. Tisak je čist i lijep. Benjakob u אוצר הספרים str. 233 piše, da je prvi nakladnik ovog djela bio R. Josip b. Samuel iz Livorna, dok Goldschmidt kaže, da je isti bio iz Feza.

Wellhausen, J.: Prolegomena zur Geschichte Israels. VI. Ausgabe Berlin und Leipzig 1919. Walter de Gruyter & Co. 424 str. Cj. M. 9.—.

Duhoviti osnivač biblijske kritike donosa u svom djelu, koje je od svog prvog izdanja izazvalo čitavo more djela, koje ga na potpuno reelnoj bazi i strogom znanstvenosti opovrgavaju, smiješe i duhovite hipoteze kao autentične sa neprispodobivom sigurnošću, hipoteze, koje su danas već zastarjele. Ipak dugujemo zahvalnost nakladi, da je novo izdanjem ove oštroumne, literarno

kritične radnje omogućio stručnjacima, da se nabave ovo djelo, koje je unatoč svemu ipak ostalo znamenito.

Wellhausen, J.: Israelitische und jüdische Geschichte. Berlin und Leipzig 1921. Walter de Gruyter & Co. 372 str. Cj. M. 10.—, vez. M. 11.—.

Ova povjesnica, koja nam evo predleži u osmom izdanju, značila je u svoje doba velik napredak u pogledu metodičnog istraživanja i umjetnosti pisanja povjesnice. Sa rezultatima ove radnje absolutno se ne možemo slagati, pošto su postavljeni na truloj osnovi. Citava historijska zgrada počiva na hipotezama, materijal je sabran po izmišljenim činjenicama, čiji su stupovi svojvoljno tumačena i pripavljena mjesta iz biblije. Duhovite rasprave ipak zanimaju svakog stručnjaka, jer samo takav može knjigu čitati.

Benzinger, J.: Geschichte Israels bis auf die griechische Zeit. Dritte Auflage. (Sammlung Götschen). Berlin und Leipzig 1924. Verlag Walter de Gruyter & Co. 148 str. Cj. vez. M. 1.25.

Benzinger, koji si u znanstvenoj literaturi osvojio otmjeni položaj, prikazuje nam ovdje povijest od skoro 2000 god. Tim manje je razumljivo, da Benzinger nije uvažio radnje židovskih naučenjaka na ovom području, koje se izašle zadnjih decenija. Ushjed toga ide i on krivim putevima zastarjele biblijske kritike, te dolazi na mnogim mjestima do neispravnih zaključaka. Autor se nije služio glasovitim pronalascima zadnjih decenija, koje potvrđuju biblijske podatke. Ipak je radnja u svojoj kratkoći majstorska, te sadržaje osim povijesti i prikaz književnosti religije, kulture i folkloristike.

Löhr, Max: Israels Kulturentwicklung dargestellt. Mit zahlreichen Abbildungen und einer Karte. Berlin. Verlag Walter de Gruyter & Co. 147 str. Cj. M. 3.—.

U ovoj rijetko lijepo opremljenoj knjizi razlikujemo dva dijela. Da počnemo s drugim dijelom. Ovamo spadaju poglavlja: Socijalne reforme i razvitak kulta (str. 85—123). Ovaj dio sadržaje prikazivanja puna krivih naslućivanja i zabluda. Tome nasuprot sadržaje prvi dio, — ovamo pripada i dio od strane 124 do konca —, jasni i vanredno pregledni prikaz unutarnje političkog, gospodarskog, socijalnog i kulturalnog razvitka Israela. Materijal je upravo majstorski obradjen a svežina i prirodnost stila čine ovaj dio knjige izvrstnim i čitanja vrijednim. Vrijednost knjige povisuju 31 slika, škoje je Löhr snimio većinom prilikom njegovog četvero nedjelnog putovanja kroz Palestinu.

Fuchs, Leo: Die Juden Aegyptens in ptolemäischer und römischer Zeit. Wien 1924. M. Rath Verlag. 156 str.

Predležea studija daje nam vrlo živo i plastično ocrtanu sliku o kulturnom i historijskom razvitku Židova u Egiptu od

vremena Aleksandra Velikog do Konstantina Velikog. Autor je, kako u uvodu spominje nadrabin Dr. Chajes već od 11. godine svoga života slijep, ali unatoč tome čudnovatim načinom vlada svojim materijalom te ga raspoređuje na vrlo pregledan način. Pored povjesti opisuje geografsko naselje Židova, njihov socialni i državnopravni položaj, jezik i religiju. Na žalost ostavi izvan pažnje stoljeće, o kojem nam pronadjeni papiri iz Assuana daju razjašnjenje.

Mautner, J. und Kohn, S.: Biblische Geschichte und Religionslehre für die israelitische Jugend an Volksschulen. 2 sv. Wien 1924. 62 i 108 str. Cj. M. 0·60 i 1·05,

Mautner, J. und Kohn, S.: Biblische Geschichte und Religionslehre für die israelitische Jugend an Bürgerschulen. 3 sv. Wien 1922. 67, 82 i 109 str. Cj. M. 0·60, 0·75 i 1·05, Verlag Hölder-Pichler-Tempsky A. G.

Ove su knjige u svakom pogledu uzorni i prokušani udžbenici, toli po sadržaju kao i po formi. U tekama za osnovne škole upletena je vjeronauka u povjest, te je vrlo jasno prikazana. U tekama za građanske škole skupljene su ove nauke na koncu knjige, te im je dodan lijep izbor biblijskog štiva.

Wolfs, G.: Geschichte Israels für die israelitische Jugend. Nach dem Tode des Verfassers neu herausgegeben von Schulrat Dr. H. Pollak. 5 sv. Wien 1925. 81, 84, 61, 49 i 64 str. Cj. M. 1·25, 1·20, 1·20 0·90 i 0·70. Verlag Hölder-Pichler-Tempsky A. G.

Prednost ovih povjescica sastoji se u jednostavnom lijepom i lako shvatljivom jeziku i u umjetnosti pričanja, koja je prilagodjena dječjem mentalitetu. Najbolji je znak prednosti, da su te teke već u 20. izdanju izašle. Zadnja teka je odveć zbijeno sastavljena, jer sadržaje povjest od razorenja drugog hrama do Montefiore-a.

Hoff, E.: Biblische Geschichte für die israelitische Jugend in den Volksschulen. 120 str. Cj. M. 0·95 Verlag Hölder-Pichler-Tempsky A.-G. Prikazana je historija za djecu osnovnih škola od Saula do Makabejaca.

Wolf, G.: Kurzgefasste Religions- und Sittenlehre für die israelitische Jugend. Wien 1919. 33 str. Verlag Hölder-Pichler-Tempsky A.-G. Cj. M. 0·45.

Ova je vjeronauka odveć manjkavo sastavljena, naročito fale iz nje najvažniji religijski propisi.

Orelli, Conrad von: Allgemeine Religionsgeschichte 2 sv. Bonn 1921. A. Marcus & E. Webers Verlag. I. sv. 420 i II. sv. 478 str. Cj. vez. M. 33.—

Ovo djelo, koje vodi računa i o potrebama širijeg kruga čitalaca, ipak je ujedno strogo znanstvena radnja, u koju je uloženo neizmjereno mnogo truda i rada. Svaki obrazovan čovjek može da si stekne čitanjem ove knjige živu sliku o pojedinim

religijama. Prva sveska sadržaje nakon opširnog uvoda prikaz religija Kinesa, Japanaca, Mongolaca, Finca, Egipćana, Babilonaca, Asiraca, Fenićana, Kanaanita, Kartaga, Aramejaca, Amorićana, Moabićana, Edomita, Arapa, Izraelićana, Kršćanstva, Manihejizam, mandejsku religiju i konačno Islam. Drugi nam svezak prikazuje indijske religije kao Brahmanizam, Budhizam, Džajinizam, Hinduizam, nadalje religiju Persijaca, Helena, Rimljana, Kelta, Germana, Slavena, afrikanških i amerikanških grupa, vjeru Indijaca, Meksikanaca, Peruanaca i okeanskih grupa. To je u velikim potezima sadržaj ovog nadasve korisnog djela, koje ne bi smjelo da tali u nijednoj biblioteci, i koje svojim bogatim sadržajem služi priručnikom za svakoga, koji hoće da stekne uvid u historiju religija čitavog čovječanstva.

Achelis, Th.: Abriss der vergleichenden Religionswissenschaft. Zweite umgearbeitete Aufl. Leipzig 1908. Walter de Gruyter & Co. (Sammlung Götschen) 166 str. Cj. vez. 1 25.

U ovoj nam se knjižici pruža u jasnom prikazivanju pregled o sastavnim dijelovima religije o njenom razvitku i o načelima religijozne nauke. Ovaj sastav izvršio je veliku znanstvenu zadaću u opće pristupačnoj formi. Židovstvo se doduše nešto maćuhinsko postupa, ipak možemo djelo zbog njenih prednosti preporučiti.

Achelis, Thomas: Die Religionen der Naturwölker im Umriss. Berlin und Leipzig 1919. Verlag Walter de Gruyter & Co. Sammlung Götschen) 161 str. Cj. vez. M. 1 25.

Zbijeno, no ipak pregledno prikazuje pisac u tom djelu razvitak predodžbe o Bogu, a na to se nadovezuje prikaz elemenata religije, kao n. pr. pojam duše i budući život. Historičke podatke nailazimo o pojmovima objave, čuda, mita, kulta i svećenika. U drugome dijelu prikazan je razvitak religija primjerice fetišizma, šamanizma, politeizma i razvijenijih prirodnih religija. Kod čitanje ove knjige tek vidimo veliku inteligenciju Jevreja, koji su se već pred tri tisućljeća, kad je još cijeli svijet bio zastrt tminom, digli protiv neznaboštva. Pri kraju smatra pisac, da je cijeli život čovječji tek odvirak vjere. Sama umjetnost, glazbe, pjesništvo a i znanost »so fremd und feindlich sie jetzt und auch in früheren Jahrhunderten dem Glauben gegenüberstand, vermag diesen ursprünglichen Zusammenhang nicht zu verleugnen« (str. 158).

Löhr, Max: Alttestamentliche Religions-Geschichte. Zweite, neubearbeitete Auflage. Berlin und Leipzig 1919. Verlag Walter de Gruyter & Co. (Sammlung Götschen) 146 str. Cj. M. 1 25.

Löhr ima potpuno pravo, kad tvrdi, da prikazivanje religijoznog razvitka Izraela ovisi od religijozne konfesije, te je različit prema općenitom shvaćanju autora. On se ravna po Weillhausenovoj školi, te je mnogo znamenita djela nije prikazao,

kao Schulza, Dillmana, Königa i t. d. Prvi dio karakterizira sam Löhr, kad piše na str. 25., da se sve prije kazano može smatrati naslućivanjem. Ovamo spada poglavito odsjek o narodnoj religiji kod predmozajičkih Izraelaca, u kojem autor tvrdi, da je pietet prema roditeljima i starosti samo posljedica mrtvačkog kulta. A poznato je, da u Izraelićana uopće nije bilo mrtvačkog kulta. Drugi dio, koji počinje sa profetskim razdobljem i djelovanjem pojedinih profeta dobro je napisan.

Bertholet, Alfred: Der Beitrag des Alten Testaments zur allgemeinen Religionsgeschichte. Tübingen 1923. Verlag von J. C. B. Mohr 24 str. Cj. M. 1.—.

Predležeća radnja prikazuje u okviru jednog predavanja značenje izraelitske religije za razvitak kasnijih religija. Autor bez predrasuda sudi o našoj religiji, kako ju nam predaje biblija. Ipak osporava iskonski monoteizam u židovskoj religiji i naglašava upliv kanaanitskih vjerskih propisa i običaja na Izrael. Jedna hipoteza, koju unatoč znanstvenom ruhu ne možemo dosta oštro odbaciti. Isto tako napadno stanovište zauzimalje autor prema židovskom narodu. Knjiga je svakako čitanja vrijedna i korisna.

Dalman, Gustaf: Jesus-Jeschua. Die drei Sprachen Jesu, Jesus in der Synagoge, auf dem Berge, beim Passahmahl, am Kreuz. Leipzig 1922. J. C. Hinrichs'sche Buchhandlung. IV. i 222 str. Cj. M. 3 90.

Ovoj novoj radnji zaslužnog istražioca manjka svaka religiozna tendencija. Dalman prikazuje u svojih 5, u naslovu naznačenih tema rezultate svog trijeznog znanstvenog istraživanja, ne ostavlja ni jedno vrelo izvan pažnje, obradjuje i navadja u izdašnoj mjeri veliku talmudsku literaturu, čime doprinosi ispravnom razumijevanju po njemu istraživanog područja. Dalman dokazuje, da je za vrijeme postanka Hrišćanstva u Palestini aramejski bio narodni jezik, ali i grčki i jevrejski se mnogo govorilo. U drugom poglavlju daje razjašnjenja o čitanju tore u sinagozi. U dodatku se nalaze palestinske poslovice i sentence sastavljene iz židovskih pisaca.

Religiöse Volksströmungen der Gegenwart, Vorträge über die »Ernsten Bibelforscher«, Okkultismus und die Anthroposophie R. Steiners. In Verbindung mit Jakob Bilz, Linus Bopp, Karl Kistner, Anton Müller und Heinrich Straubinger herausgegeben von Arthur Allgeier. Freiburg im Breisgau 1924. Herder & Co. G. m. b. H. Verlagsbuchhandlung. 154 str. Cj. M. 2 80.

Govorici ovih 6 predavanja stoje na katoličkom stanovištu, te obradjuju u naslovu označene probleme sa stvarnošću i mirnom odmišenom kritikom. Predavanja su prikladna, da nas uvadjuju u moderna religiozna pitanja i da nam prikažu različite sekte.

Sinthern, Peter: Religionen und Konfessionen im Lichte des religiösen Einheitsgedankens. Freiburg in Breisgau 1923. Herder & Co. Verlagsbuchhandlung. 192 str. Cj. vez. M. 4·80.

Ovo je djelo rasprava sa svim religijama svijeta po katoličkom stanovištu. Knjiga je prava misionarna knjiga. Poganstvo, Budhizam, Islam, Židovstvo, Protestantizam, Staro-katolicizam idu stranputicama. Šta Sinthern u poglavlju »Christentum und Judentum« kaže, to su davno pomlaćene fraze, koje se nalaze u bezbrojnim knjigama, već mnoga stoljeća, ali koje su počevši od »Chisuk Emuna« više puta sjajno opovrgnute, te im je dokazana površnost i neistinitost. Crveni nit, koja prolazi čitavim djelom je, da samo rimo-katolička vjera ima pravu spoznaju Boga.

Deussen, Paul: Die Philosophie der Bibel. Leipzig 1923. F. A. Brockhaus. X'I. i 304 str. Cj. vez. M. 6.—

Naslov ove knjige može da zavede čitaoca u bludnju, jer Deussen raspravlja o postanku kršćanske ideje od prvih njenih zametaka u Egiptu, Babiloniji, Palestini i Persiji do njenog savršavanja u novom zavjetu. Četvrto i šesto poglavlje odgovaraju naslovu, jer govore o »Hebräer bis zum babylonischen Exil«, odn »Die Religion des alten Judentums«. Nakon zbijenog prikazivanja izraeltske povjesti od Abrahama do razorenja drugog hrama obradjuju se spisi starog zavjeta, starozavjetni monoteizam, njegove prednosti i mane, besmrtnost duše, i mesijanska ideja. Prikazivanje je jasno i popularno a ipak temelji na znanstvenoj bazi. Židovsku religiju posmatra autor sa kršćanskog stanovišta i zato se njegovi nazori ne slažu sa našima.

Müller-Freienfels, Richard: Psychologie der Religion. 2. sv. I. sv.: Die Entstehung der Religion. II. sv.: Mythen und Kulte. Berlin und Leipzig 1920. Walter de Gruyter & Co. (Sammlung Göschen) I. sv. 103 str. i II. sv. 103 str. Cj. vez. a M. 1·25

U prvom svesku pokušao je autor da objasni postanak religije psihološki. Uslijed toga prikazuje nam cilj i metode vjerske psihologije, psihološke analize, vjerskog objavljenja i psihološko shvatanje o postanku religije. Drugi svezak posmatra religiju kao nešto postojeće i istražuje pojedine religiozne predodžbe kao i forme kulta. Autor ustanovljuje, da se pojedini običaji prikazuju psihologu kao značajna akta, pomoću kojih nastoji čovjek da nađe veze sa vječnim svijetom. Završni dio sačinjava rasprava o biću transcendentnog svijeta kao filozofskog problema. Djelo se preporučuje svojim jasnim, preciznim, lahko shvatljivim stilom.

Simmel, Georg: Die Religion. Frankfurt a M. 1922. Literarische Anstalt Rütten & Loening. 103 str. Cj. vez. M. 1·20.

Vrlo marljiva, poučna a ujedno u ugodno tekućem stilu napisana študija, koja pokazuje, da su ljudske organizacijone forme u najužem savezu sa religioznim mislima. Izobijle dubo-

kih misli i znanja nalaze se u ovim prikazivanjima. Ova knjiga pridonaša mnogo istraživanju spoznaje religioznog života.

Pfordten, Otto von der: Religions-Philosophie. (Sammlung Göschen.) Berlin und Leipzig 1922. Walter de Gruyter & Co. 152 str. Cj. vez. M. 1.25. Ova knjiga raspada u historijski dio, čiji sadržaj: Biće, razvoji i predstepeni religije, etičke religije »ovdje se prikazuje Židovstvo u svojoj profesiji«, Kršćanstvo, Islam i ezoretički razvoj. Kao drugi dio dolazi opća i specijalna vjerska psihologija i konačno treći teoretski dio: Osnovni religijski pojmovi, čuda i objavljenje, nauka o spoznaji. Djelo je vrlo vrijedno zbog svoje pregnantne kratkoće, te se općenito može smatrati u prikazivanju vrlo uspješim. Židovstvu se međutim osporava njemu pripadajući položaj.

Treitel, Ludwig: Gesamte Theologie und Philosophie Philos von Alexandria. Berlin 1923. Verlag C. A. Schwetschke & Sohn. 151 str. Cj. M. 3.—. O Filu, koji se obično i sasvim krivo naziva prvim židovskim filozofom (v. o tome Neumark: Geschichte der jüdischen Philosophie des Mittelalters, I.) dosta se pisalo za posljednjih decenija. Pojedini prikazi o njemu i njegovom shvaćanju različitih područja židovskog života i etike, kao i izvrsni prijevodi ukupnih djela njegovih, obožavaju naše biblioteke. Predloženo djelo ali obuhvaća čitavo djelovanje Fila, njegove misli i nauke o Bogu, o objavi, njegovu etiku i socijalnu etiku, biblijsku eksegezu, njegova alegorička izlaganja, te njegovo stajnište prema vjerskom zakonu i žrtvama, njegovo mišljenje o svećenicima i o ceremonijalnom zakonu. Njegova apologetika i shvaćanje misije židovskog naroda, njegova filozofija i značenje logosa, njegova nauka o besmrtnosti i njegovo poznanstvo sa palestinskom halahom je su glavne tačke, koje obradjuje Treitel.

Gebhardt, Carl: Spinoza. Von den festen und ewigen Dingen, übertragen und eingeleitet. Heidelberg 1925. Carl Winter. XLIX. und 594 str. Cj. vez. M. 9.50. Već je višestranu dokazano, da etika Spinoze ima mnogo dodirnih tačaka sa židovskom filozofijom srednjeg vijeka. Prema tomu stoji glavno djelo Spinoze na židovskom tlu. Gebhardtov prevod služi za lakše prodiranje i ispravnije shvaćanje filozofskog sistema Spinoze. Znameniti istraživač Spinoze, koji je literaturu već sa mnogo lijepih rada obogatio, pokuša ovdje, da nam daje cijelokupnu sliku Spinozine nauke. Zato je ovdje prikazao ne samo etiku, već i velike partije iz teološko-političkog traktata, iz pisama, te iz »Ueber die Verbesserung des Verstandes« u majstorskom prevodu. Velik uvod: »Was ist Spinozismus« služi za uvadjanje u misaoni svijet Spinoze, te pripada najboljemu, šta je na ovom području napisano.

Höfding, Harald: Spinozas Ethica. Analyse und Charakteristik. Heidelberg 1924. Carl Winters Universitätsbuchhandlung.

146 str. Cj. M. 5.—, vez. M. 6·20. Djelo je plod temeljitog marljivog i izcerpljivog istraživanja, te bazira na najdubljem razumijevanju etike Spinoze. Sa mnogo objektivnosti trsi se autor, da nam prikaže misli i nauke Spinozine. Ovo djelo pripada k najboljim izdanjima literature o Spinozi.

Hermann, Cohens Jüdische Schriften. Mit einer Einleitung von Franz Rosenzweig herausgegeben von Bruno Strauss. Veröffentlichungen der Akademie für die Wissenschaft des Judentums. 3 sv. Berlin 1924. C. A. Schwetschke & Sohn Verlag. I. sv. Ethische und religiöse Grundfragen. LXIV. i 341 str. II. sv. Zur jüdischen Zeitgeschichte. 483 str. III. sv. Zur jüdischen Religionsphilosophie und ihrer Geschichte. 375 str. Cj. M. 18.— vez. M. 25 —. Zbirka malih židovskih djela Cohena pripada najboljemu, što je dosada u novijoj literaturi izašlo. Čudnovato i žalosno je, da su Cohenova djela tako malo prodrijetela u židovske krugove. Ta Cohenova djela prožeta su vrućim oduševljenjem za Židovstvo, ali i duhom najstrožijeg objektiviteta i neustrašivog traženja istine. Zato zastupaju uporno i uspješno stvar Židovstva. Herman Cohen bio je najveći filozof židovske epohe i po znamenovanju prvi. On je pobornik židovske etike, oštromni mislioc, graditelj metodičnog temelja Židovstva i najrječitiji branitelj židovske čudorednosti. Izdavaču, Akademiji kao i nakladi, dugujemo zahvalnost, da su razasute radnje Cohena, izvore bistre kao kristal Cohenovog mnogostranog mišljenja i rada, sakupljali i tako velikojavnosti predali. Franjo Resenzweig, poznati biograf Cohena, daje i ovoj zbirci izcerpljiv i vrlo poučan uvod. Podrobniji prikaz sadržaja ovih 3 sv. odveć bi nas daleko odvelo. Medjutim možemo na iste primjeniti riječi talmuda: הפוך בה והפוך בה רכולה בה O svim važnijim pitanjima Židovstva naći ćemo odgovore. U prvom svesku nalaze se predavanja i sastavci, u kojima si Cohen postavlja kao cilj, da rezultate svojih etičkih i religioznih istraživanja čini razumljivim široj publici. Drugi svezak pokazuje, kako shvaća Cohen sa svog teoretski dobivenog temelja događaje privremene židovske historije i kako saučestuje i saradjuje u njima. Treći svezak sadržaje religiozno filozofske radnje stručno-znanstvenog karaktera, koje su namijenjene sistematskom i historijskom prikazu ideje Židovstva. Poželjno bi bilo, ako bi ovo djelo pridonašalo k tome, da ovom heroju duha pribavi potpuno priznanje i da bude svjedodžba neiscerpljivosti misaonog sadržaja Židovstva.

Klatzkin, Jakob: Hermann Cohen. Berlin 1921. Ferdinand Ostertag. 132 str. Klatzkin ocrtava u ovoj knjižici Cohena u svom životu, djelu, znanstvenoj ličnosti, filosofiji i u naučnom sistemu o Židovstvu. Knjigu moraju pročitati svi, koji imaju interesa za ovu visoku ličnost. Prikazivanje Klatzkina je jasno i pregledno, te daje dragocjen izvadak o osnovama Cohenovih istraživanja. Knjiga je prikladna, da i lajika uvede u misaoni svijet tog velikog filozofa.

Hessen, Johannes: Die Religionsphilosophie des Neukantianismus dargestellt und gewürdigt. Freiburg im Breisgau 1924. Herder & Co. G. m. b. H. 198 str. Cj. vez. M. 5.60. Predležće djelo obogaćuje filozofsku literaturu s ovom vrlo preglednom orijentacijom, koja iznenadjuje svojim čudnovato zbijenim formulama, na koje umije autor da reducira filozofiju pojedinih mislioca. Prikazuje se najprije religijozno filozofski sistem triju predstavnika Murburške i šest predstavnika Badenske škole, a zatim se kritično obradjuje Hessen dolazi do zaključka, da je neokantianizam ne zadovoljavajuća teorija o religiji, pošto se racionalizmom ne može da shvati biće religije. Osobito interesira nas polemika protiv Cohenove metode, koju upotrebljuje taj veliki židovski naučćnjak, da označi biće religije. Hessen veli, da je ta metoda pogriješna i zastarjela, te da stoji u protuslovlju sa rezultatima moderne religijozne psihologije, jer tendencija Cohenove religijozne filozofije smjera filozofskoj religiji.

Wunderle, Georg: Einführung in die moderne Religionspsychologie. München. Kösel & Pustet. 140 str. Cj. vez. M. 1.40. Polazeći sa ispravnog stanovišta da je današnje istraživanje religije u suštini psihološki orijentirano, trsi se Wunderle, da prikaže svojsta, zadaće i metode religijozno psiholoških pokušaja u pravom svjetlu.

Brunner, E.: Die Grenzen der Humanität. Habilitationsvorlesung an der Universität Zürich. Tübingen 1922. Verlag von J. C. B. Mohr. 27 str. Cj. M. 1.—. Humanitet je vjera u ideju čovjeka, a nije vjera u ljudsku zbilju. »Die Grenzen der Humanität« ne znači ograničenje ljudske slobode, već njeno osiguranje protiv nečovječnog slučaja i samovolje. Strastna je želja svake religije, da stoji izvan granica humaniteta, jer svaka religija crpi svoj život iz odnošaja, koji leži izvan humaniteta. Ove teze opravdava Brunner u predležćem čitanjavrednom predavanju.

Briefs, Goetz: Untergang des Abendlandes. Christentum und Sozialismus. Eine Auseinandersetzung mit Oswald Spengler. Freiburg im Breisgau 1921. Herder & Co. G. m. b. H. Verlagsbuchhandlung. 116 str. Cj. M. 1.40. Autor polemizira sa filosofskom jasnoćom pojmova i sa socijalnim smislom sa Spenglerom, te samo pri koncu ide nama tuđjim putevima, kada postavlja teze: »Dass das germanische Christentum die wahre Gestalt des Abendlandes ist« (str. 95).

Barth, Heinrich: Ethische Grundgedanken bei Spinoza, Kant und Fichte. Tübingen 1923. Verlag von J. C. B. Mohr. 32 str. Cj. M. 1.—. Ova knjiga orijentira čitaoca u najvažnijim etičkim problemima ovih triju velikih mislioca, te ih prispodablja odnosno navadja njihove najmarkantnije razlike u pogledu shvaćanja etičkih problema.

■ **Schwoner, Alfred:** *Wertphilosophie eines Outsiders.* Leipzig 1922. Verlag S. Hirzel. VI. i 346 str. Oznaka »vrijednote« postala je od Nietzsche-a ovamo uobičajenom za predmete etike, estetike i religije. Autor istražuje dali između ovih i ekonomskih vrijednota ima nečega zajedničkoga. Pri tome dolazi do rezultata, da vrijednost ljudskog vitaliteta raste uporedo sa kulturom, kao što i vrijednost nekretnina raste sa umnožanjem pučanstva. Tako kao što pada vrijednost novaca, tako pada sa napredujućom kulturom vrijednost pohvale, priznanja i slave.

מבחר השירה העברית. למיום התום כתבי הקדש עד גלות ישראל מעל אדמת כפרד בשנת ה'רנ"ב. ערוך ומתקן עלידי חיים בראדי ומאיר וינר. Anthologia Hebraica. Poemata selecta a libris divinis confectis usque ad Judaeorum ex Hispania expulsionem (A. MCCCCXCII) quae digesta atque disposita tractavit H. Brody adjuvante M. Wiener. Leipzig 1923. Insel-Verlag. 356 str. U ovoj knjizi nailazimo na religiozno pjesništvo. Izbor mu je vrlo sretan. Započimlje vremenom, kad je kanon zaključen i to molitvom Simona ben Sire, a završava s nekoliko pjesama Salomona Bonfide. Ovdje su nam donešeni ponajljepši proizvodi od 83 pjesnika, koji žive unutra vremenskog razmak od 1700 godina. Slog je lijep i vokalizacija je ispravna. U predgovoru kaže Brody, da ovim djelom zajedno sa svojim kolegama pruža poznavaoocu hebrejskog jezika najbolje primjere hebrejske poezije. U drugom svesku bit će sabrana profana poezije onog vremena sve do današnjeg dana. Povoljan prijem prvog sveska ponukat će izdavače, da što prije izdadu i drugi svezak. Ovo je djelo taj prijem svakako zaslužilo.

כפר השירים קבץ ראשון לפני ילדים. לכתב-ישראל עממים ותיכונים. הבר אברהם צבי אידלסון. Verlag Jalkut in Berlin 1922. 128 str. Idelson, koji je stekao mnogo zasluga na polju jevrejske pjesme, daje nam ovu knjigu za židovska zabavišta, pučke i srednje škole. Knjiga sadržaje 112 različitih pjesama na jevrejskom jeziku sa notama. Bila bi dužnost svakog židovskog kulturnog i omladinskog društva, da što više raširi ovo djelo, koje je od ogromne koristi za jevrejski odgoj. Tisak i oprema su uzorni.

הגנו המנינו. מאת שושנה ברילל. Verlag Jalkut in Berlin. 1923. 62 str. Ova knjižica zaslužila bi, da se uvede kao udžbenik u svaku školu. Time bi se postigla dvostruka svrha: Da naime djeca nauče naše svetkovine, postove i dane uspomene kao i njihove običaje, a osim toga jevrejski jezik. Knjiga je napisana u vrlo lakoj jevrejštini, tako da ju i djeca sa vrlo malo jevrejskog znanja mogu razumijeti. Spisateljici ide pohvala za ovo lijepo djelo.

Rath, Moses: *שפת עמנו* Lehrbuch der hebräischen Sprache für Schul- und Selbstunterricht. Mit Schlüssel und Wörterverzeichnis. Erste praktische Methode zur Erlernung der hebrä-

ischen Sprache in Wort und Schrift. Einführung in die Literatur. Wien 1920. 188 i 188 str. U kratkom razdoblju od šest godina dostigla je ova knjiga šesto izdanje, šta dokazuje jasno veliku potrebu jednog praktičnog udžbenika novo jevrejskog jezika. Veliki mar, potpuno vladanje jezika, gramatike i riječi osposobile su Ratha, da utire nove puteve na tom polju. U zbijenoj kratkoći sabrano je ovdje veliko blago riječi. Tko izuči ovu knjigu, taj vlada temeljima jevrejskog jezika te može i teži tekst samostalno čitati, a još mnogo prije će moći da razgovara na tom jeziku. O metodi ovoga djela može da se debatira. Jedna nova redakcija sa manje gramatike i znatno više štiva i razgovora, novi raspored materijala prema pojmovima dnevnog života i okoline učinili bi ovo djelo još više privlačivim.

לילדינו כפרדמקרא עברי מאת משה וסקין וחרמבי עם התמנת מאת רפאל שמצר.
Leipzig 1921. Verlag M. W. Kaufmann. 108 str. Ova umjetnički opremljena knjiga sadržaje lijepe priče i nekoliko pjesama. Tisak je knjige prekrasan. Nakladi je uspjelo, da uz veliki trošak stvori prekrasno djelo hebrejskog knjižarstva. Slike su originalne i osobito uspjele. Sadržaj knjige je tako privlačljiv i poučan, da ga mogu čitati već i djeca s nekim predznanjem hebrejskog jezika kao saobračajni.

Willing, Carl: Hebräisch. Brieflicher Sprach-Unterricht für das Selbststudium Erwachsener. Kursus I. Brief 1—18 mit zwei Beilagen. Methode Toussaint-Langenscheidt. Berlin - Schöneberg. Langenscheidtsche Verlagsbuchhandlung. Ova pisma uvadjaju u studij starog zavjeta onoga, koji hoće da u originalu čita bibliju. Čini nam se, da ova pisma dobro služe ovoj svrsi. Pošto ne poznajemo pisma drugog kurzusa, priuzdržavamo si opširniji prikaz ovih pisama za kasnije.

Berghöffer, Christian Wilhelm. Meyer Amschel Rothschild der Gründer des Rothschild'schen Bankhauses. III. Auflage. Frankfurt a. M. 1924. Verlag Englert & Schlosser. 177 str. Cj. vez. M. 5. Ovo je djelo znanstveno visoka, učena i marljiva radnja, akoprem je tema sama po sebi suhoparna. O obiteljskim događajima unutar familije Rothschild govori se u ovoj knjizi samo toliko, koliko je neophodno potrebno za razumijevanje osnutka i razvitka same bankovne kuće. Prema ovjerenim historičkim podacima započimlje loza Rothschilda godinom 1500. Na osnovu arhivalnih vrela točno i interesantno su prikazana finansijalna poduzeća kurfürsta od Hessen-Cassela, pa je ova knjiga privlačljiva i za one, koji baš nijesu stručnjaci. Na str. 118. oborio je pisac t. zv. legendu o Rothschildima, prema kojoj je Rothschild uz pomoć finansijalnog činovnika kurfürsta sakrio kurfürstovu imovinu. Bili bismo zahvalni piscu, da je jedno poglavlje posvetio pitanju, u kojem je odnošaju bio Rothschild i pripadnici mu spram Jevrejstva i kako se Rothschild vladao kao Jevrejin u domu Kurfürsta.

i u saobraćaju s ostalim vidjenim finansijerima odnosno, kako je u takvom slučaju izrazio svoje Jevrejstvo.

Nettl, Paul: Alte jüdische Spielleute und Musiker. Prag 1923. Verlag Dr. Josef Flesch 65 str. Cj. M. 1.60 Predležće djelo pruža vrlo interesantno štivo i rasvijetljuje područje, koje je dosada vrlo slabo bilo obradjeno u židovskoj literaturi. U šesnaestom stoljeću bilo je u Italiji više židovskih glumačkih grupa, »Madam Europa« bila je znamenita pjevačica, Salamone Rossi znamenit kompozitor, koji je komponirao i za sinagogu. I u Njemačkoj bilo je već u srednjem vijeku židovskih musikanta. Süsskind von Trimberg bio je židovski »Minnesänger«, koji je u trinaestom stoljeću živio. Nadalje iz petnaestog stoljeća ostao nam je kao jedan od najstarijih spomenika njemačke višeglasne koralne literature djelo Židova, po imenu Wölfling von Locham. U vremenu, kad je muzička notacija bila tako reći tajna znanost i umjeće, naučio je jedan Židov iz geta višeglasne, dakle vrlo komplicirane pjesme, te je notacijom istih predao potomstvu neprocijeniv pomenik. Sigurno je to značajna odredba sudbine, kaže autor na str. 33. Židovski svirači iz Prahe svirali su u šestnaestom vijeku kod nežidovskih svatova. Na koncu donasha Nettel nekoliko priloga o djelima Rossi-a. Ovo je dragocijeno djelo, kao prvo svoje vrste dobro došlo u našoj literaturi.

Luzzato, Mosche Chajim מוסלת ישׂרים Der Weg der Frommen. Neu übersetzt und mit einer Einleitung und Quellenangaben versehen von Dr. J. Wohlgemuth. Frankfurt am Main. 1925. Hermon-Bücherei II. Reihe Band 1—2. Hermon Verlag. 210 str. Ovo je djelo rašireno kao malo knjiga מוסר literature, te je piscu donijelo najvišu slavu. Ova slava pripada i prevodiocu ove židovske etike, koji je svojim majstorskim jezikom dao novog života djelu. Ako djelo podučava i orijentiše čitaoca glede glavnih problema židovske etike (pobožnost, pažljivost, pravednost, revnost, poštenje, susdržljivost, čistoća, pokornost i svetost i t. d.) to umije prevodioc, da svojim izvrstnim i uzornim prevodom do kraja veže čitaoca. Pozdravljamo sa radošću ovo novo izdanje, te mu želimo veliku prodju.

Bin Gorion, M. J.: Der Born Judas. Legenden, Märchen und Erzählungen gesammelt. I. sv. Von Liebe und Treue. 400 str. II. sv. Vom rechten Weg. 375 str. III. sv. Mären und Lehren. 322 str. IV. sv. Weisheit und Torheit. 290 str. V. sv. Volkserzählungen. 317 str. VI. sv. Kabbalistische Geschichten. 343 str. Leipzig. Im Insel Verlag. Dragocjeno djelo, koje sadržaje cvijet židovske epike u legendama, pričama, pripovjetkama, basnama i mitima, te pokazuje sve osobine odnosnog vremena i smjera. Po svoj prilici još nikada nisu pružene publici židovske pripovjetke u tako temeljitom i preglednom obliku. Djelo je izvor uživanja i dobitka za svakog prijatelja i poznavaoa židovske

literature. Jer osnova je izvedena na najširijoj podlozi, o čemu svjedoči iskaz izvora i upotrebljenih knjiga, koji se nalazi na koncu svake sveske. U uzornom prevodu kako ga samo tanko-ćutno interpretator može da stvori, pruža nam autor u ova 6 sveska najdragocjeniji biser umiljate židovske etike. Prevod ne dira originalni jezični kolorit, te je uvijek vjeran, šta pokazuju i nekada suvišna opetovanja. Djelo ide velika zasluga, da je utirala put svijetu židovske priče i bogatom blagu židovske basne čitavom svijetu. Ove 6 sveske zaslužuju, da ih primi svaka židovska kuća.

Grunwald, Max: Monistische Märchen. Aus einem Briefwechsel. Berlin—Wien 1921. Verlag Benjamin Harz. 199 str. Cj. vez. M. 4 —. U ovoj knjizi glasovitog bečkog rabina nailazimo na 17 lijepo pisanih rasprava o monizmu, kako ga jevrejsko oko vidi. U ovim raspravama imade uvažanja vrijednih shvatanja i naziranja o jevr. naroda odnosno njegovoj vjeri. Knjiga je vrijedna čitanja.

Bloch, Chajim: Kabbalistische Sagen. Leipzig 1925. Verlag der Asia Major. 175 str. U ovoj knjizi radi se o životopisu ARJ —Rabi Jizhak Lurja Halevi Aškenasi, koji je rođen u Jerusolimu godine 1534. i o izvadku iz knjižice »Šibche Haari«, zato naslov ne odgovara sadržaju. Legende su vrlo interesantne, samo je Bloch trebao ispustiti priče o selejenju duša, jer iste mogu lako zavesti čitaoca o pogledu židovsko-religioznog mišljenja. Bloch daje lijep uvod kao i dobar životopis ARJ-a. Oprema knjige je elegantna.

Buber, Martin: Der grosse Maggid und seine Nachfolge. Frankfurt a. M. 1922. Literarische Anstalt Rütten & Loening. XCVI und 231 str. Cj. M. 3 —, vez. M. 4-50. U ovoj knjizi sabrao je Buber u jasnu formu 17 skica iz jedva preglednog bogatstva anekdota, legenda i poslovice hasidizma ili bolje reći dao im je čisti oblik pripovjetke. Vodeće ličnosti židovske mistike, njihovi pamćenja vrijednim doživljali, njihove parabole, razgovori i priče prikazuje nam Buber u ovom svesku. Pripovjetke se uvidjaju tumačenjem hasidske nauke, te pojma i poziva cadika.

Buber, Martin: Das verborgene Licht. Frankfurt a. M. 1924. Literarische Anstalt Rütten & Loening. 214 str. Cj. M. 3 —, vez. M. 5.—. Ova knjiga Buberova zbirka je 230 anekdota i pripovjeka iz života hasidima. Ona sadržaje tumačenje pisama, običaja i ćudoredja i poučne kratke govore crpljene iz praktičnog života. Sve su pripovjetke nadasve značajne. Poredjanje istih je vrlo pregledno, po glavnim pojmovima, tako da je ova knjiga priručnik anekdota. S ovim djelom proširuje i produbljuje Buber po njemu prikazanu sliku o nauci hasidizma ovog najvećeg religioznog pokreta unutar Židovstva.

Gaster, Moses: The Exempla of the Rabbis. Being a Collection of Exempla, Apologues and Tales culled from Hebrew Manuscripts and rare Hebrew Books. כפר המעשיית כורל אנרות וסיפורים מתוך קובץ כ"י ישן נושן בעקר הכפרים. London—Leipzig. The Asia Publishing Co. XLV. 314 i 208 str. U ovoj lijepo opremljenoj knjizi objelodanio je Gaster legende, priče i anekdote iz jednog rukopisa, koji se nalazi u njegovom posjedu. U hebrejskom originalu imade tih priča 308 na 208 stranica. I. dio knjige, koji obuhvata 314 strana, sadržaje engleski prevod ovih priča, a pored ovih imade i priča iz drugih rijetkih knjiga i rukopisa. Knjiga imade popis tih 450 priča, pa to u velike olakšava praktično rukovanje knjigom. Jedna lijepa studija o zbirci agade obuhvata 49 strana. Poslije toga slijedi opširan znanstveni aparat, koji sadržaje izvore i literarne paralele. Sadržaj je ovih priča vrlo raznolik, jer je izdani rukopis kompilacija od hiljadu i pol godina. Ovo djelo znači veliko obogaćenje jevrejske folkloristike. Za krasnu opremu toga djela ide nakladni zavod velika hvala.

Löhr, Max: Beiträge zur Geschichte des Chassidismus. I. Begriff und Wesen des Chassidismus. Leipzig 1925. Verlag M. W. Kaufmann. 33 str. Ova knjižica donasa nakon kratkog uvoda prijevod jednog, po svojoj prilici hasidskog rukopisa, po kojemu se biće hasidizma ne nalazi u mistici i čudotvorstvu, nego u velikoj pobožnosti udruženoj sa poznavanjem biblije i talmuda. Duhovita tumačenja talmuda djeluju oživljavajuće, samo je zažaliti, da ne prileži originalni tekst.

Langer, M. D. Georg: Die Erotik der Kabbala. Prag 1923. Verlag Dr. Josef Flesch. 167 str. Cj. M. 205. U ovoj knjizi nailazimo na radnju, čije značenje daleko premašuje naslov djela. Najbolje bi mogli knjigu označiti kao uvod u kabalu. Osnovne ideje kabale, njene tendence i konačni cilj prikazuju nam se na lako shvatljivi način. Ova je knjiga napisana sa oduševljenošću i zato je sadržaj unatoč teške materije interesantan. Osnovna misao knjige kulminira u izreci na str. 24: »Der Gedanke des sexuellen Aktes in seiner höchsten Reinheit ist der geheime Urgrund der Thora und der Offenbarung Gottes«. Autor nastoji da ovu svoju tezu brojnim vrelima obrazlaže, šta mu je u većini slučajeva i uspjelo. Samo u nekoliko slučajeva manjka njegovoj hipotezi svaka osnova. U poglavlju: »Die Männerliebe« opisuje sa dirljivim riječima privrženost učitelja učenicima i obratno. Svaki lajik, kojemu je ta knjiga i namijenjena, dobiva čitanjem ovog djela jasan pojam o biću hasidizma i kabale. Za požaliti je, da navadjanje izvora nije uvijek tačno.

כפר הפץ היים חבור מיוחד על הלכות איסורי לשה"ר ורכילות
ואבק שלהן על פי ההלכה היוצאת מן התלמוד והפוסקים הראשונים
והאחרונים מאת הרב הגה"ג מוה"ר ר' ישראל מאיר הכהן מראדין (ליטא)

Frankfurt a. M. 1925. Verlag „הרמון פרנקפורט ע"מ תרפ"ה. Hermon. 235 str. Zbog svoje učenosti poznati sijedi rabi Izrael Meir Hakohen iz Radina, koji pod imenom הרפ"ן ה"י"ם igra vodeću ulogu u pokretu Agude, daje nam opširni prikaz o pojmu klevete i ogovaranja. Autor osvjetljuje svoju temu sa svih strana, postavlja norme i kodificira merodavna iz izvora deducirana osnovna pravila. Široko položeni komentar gornjem tekstu daje oštroomna tumačenja, pri čemu citira veliku literaturu. Ova knjiga dokazuje, da autor posjeduje duboka talmudsko znanje i smisla za etiku. Knjiga se najtoplije preporučuje svim prijateljima talmudske literature.

הגדה של פסח. Berlin 1923. Verlag Ferdinand Ostertag. U posljednje vrijeme mnogo je umjetničku svratilo naročitu pažnju na hagade obiju sederskih večeri. Jedno od prvih mjesta zauzimlje ovo izdanje. Hagada je ova načine umjetnički izveden rukopis Franciske Baruch, a slike su originalne crtarije poznatog umjetnika Jakoba Steinhardt-a. Ovaj je pokušao, da što dublje prodre u duh i smisao teksta, a to mu je potpunoma uspjelo.

Jüdischer Almanach 5692. Herausgegeben von Raphael Chamizer. Leipzig 1921. Verlag M. W. Kaufmann. 308 str. Istina da je kalendar zastario, ali nije zastarjelo samo djelo. Ono sadržaje zbirku članaka o cionizmu, jedan poziv iz godine 1840, 1841, zatim jedan članak R. Hirsch Kalischer a iz god. 1862. od Mozesa Hesz-a iz god. 1862. od Pinskera i najmarkantnije riječi Herzlove i Nordauove. Zatim još više sastavaka o cionizmu, koji nikad ne zastaraju, već svagda zadržavaju svoje značenje i vrijednost. Bila je sretna misao, da se sastavi taj almanah, koji će svaki rado čitati. Izdanje knjige je ukusno.

Finkelstein, Z. F.: Stürmer des Ghetto. Essays. Wien 1924. Verlag Rath & Präger. VII. i 184 str. Finkelstein daje u svojoj knjizi red nanizanih essay-a o pojedinim markantnim ličnostima židovske literature i politike. U tom djerdanu ima pravog bisera a ponešto i običnog kamenja. Zajedničku notu daje tim studijama već naslov: junaci Finkelsteinovi potiču s malo izuzetaka iz Geta istočne Evrope, otresli se njenih veriga, da punim dahom uživaju slobodu i kulturu Zapada, da potonu u njenoj civilizaciji Najbolje svoje pruža autor kao čovjek srca, kada na pr. u skici »Herzls Mutter« daje tip Židovske majke.

Kaplun-Kogan, Wlad. W.: Die jüdischen Wanderbewegungen der neuesten Zeit (1880—1914). Bonn a. Rh. 1919. A. Marcus & E. Webers Verlag. VIII. i 80 str. Cj. M. 1 50. U tabelama ovoga djela sabran je silan materijal, a time pisac dokazuje, od koliko je važnosti dobra statistika za povijest jevrejskog naroda. I u pogledu sebe jevrejski je narod osebujan, kad unutar nepunih 34 godina jedna četvrtina cjelokupnog naroda mijenja svoju domaju. U prvom dijelu obradjuju se razlozi ove jevrejske

seobe, pa pisac donša obilati popis literature o ovoj temi. U drugom dijelu govori o emigraciji u Sjedinjene Države Sj. Amerike i pregledno donša veliki tabelarni materijal. Uz pomoć statističkih tabela raspravlja o rasporedbi spolova, dobi, obiteljskim prilikama, finansijskom položaju, naobrazbi i o zvanjima iseljenika. Pisac dolazi do rezultata, da nam jevrejska imigracija zapravo predstavlja seobu obitelji. Ističe i jevrejsku seobu iz Sjedinjenih Država Sjeveroameričkih. U trećem dijelu govori pisac o posljedicama iseljivanja u zemlji, iz koje se Jevreji sele i u zemlji, u koju se useljuju.

Ries, Joseph: Die Mischehe, eine ernste Pastorations-sorge. Freiburg im Breisgau 1921. Herder & Co. Verlagsbuchhandlung. 154 str. Cj. M. 1.20. Autor raspravlja sa mnogo temeljitošću ovo pitanje, koje je važno za opstajanje svake religije, te ga posmatra sa raznih gledišta. I katolička je crkva neprijatelj mješovitog braka, te je raznim zakonima pokušala, da podigne bedem protiv ove zaraze. Zato je knjiga i za nas Židove poučna. U poglavlju »Grundsätzliches über die Mischehe« odnosi se i na našu religiju.

Walther, Arnold: Das altbabylonische Gerichtswesen. Leipzig 1917. J. C. Hinrichs'sche Buchhandlung. 274 str. Cj. M. 12. Pisac, da ne bi vodio u zabludu, primjećuje već u predgovoru, da ne će obraditi samo pravo, nego će samo sliku staro-babilonskog sudstva pružiti. Knjiga opisuje prilike u razdoblju od 300 godina oko konca trećeg i početka drugog predkršćanskog tisućljetja, te govori o sucima, o njihovom položaju i uređivanju, o raznim korporacijama, koje vrše sudske funkcije, tako na pr. skupština starješine, plemići sa kraljem, njegov položaj i sudjenje sa raznim činovnicima, kao suci, sluge, sudbenost u hramu, sudski postupak (tužba, istraga, dokazi, svjedoci, presuda, kazna i t. d.) konačno nadležnost i postepenost sudova. Pisac ne mimoilazi ni najmanji detalj ovog razgranjenog područja, potpuno vlada kolosalnim blagom iskopina, navadja napise, te ih protumači. Ova je knjiga nalazište orientalskog prava te bi po svakom učenjaku ove pravne struke morala biti rabljena.

Michel, Wilhelm: Der abendländische Zeus. Aufsätze über Rudolf Steiner, Oswald Spengler, Hölderlin u. a. Hannover i Leipzig 1923. Paul Steegemann Verlag. 79 str. Ova brošura sadržaje više članaka o različitim temama u prilog i protiv različitih ličnosti, nauka i nazora.

Michel, Wilhelm: Essays über Gustav Landauer, Romain Rolland, Friedrich Hölderlin, die Metaphisik des Bürgers. Hannover 1920. Paul Steegemann Verlag. 21 str. U ovoj teći opisuje Michel na interesantan način djelovanje velikih muževa spomenutih u naslovu.

Szitty, Emil: Selbstmörder. Ein Beitrag zur Kulturgeschichte aller Zeiten und Völker. Illustriert. Leipzig 1925. Verlag C. Weller & Co. 410 str. Cj. M. 4'80 vez. M. 8 —. Knjiga je ova vrlo zanimljiva. Iz popisa literature na str. 400 razabiremo, koliko je toga već o ovom predmetu pisano. Opširno se raspravlja o uzrocima i razlozima samoubistva, o znamenitim ljudima povjesnice, koji su kidisali svoj život. Sve to se temelji na tačnim podacima. Na str. 47 čujemo, da ireligijoznost često dovodja do samoubistva. Od osobitog je interesa za nas izreka na str. 378, koja kaže: »Durch Verfolgung waren die Juden gezwungen, haufenweise den Freitod zu wählen. Aber es wäre ein Irrtum anzunehmen, dass die jüdische Kirche Anhängerin des Selbstmordes wäre«. Nadalje na str. 379: »Es gibt keine Rasse, die so an dem Leben hängt wie die jüdische. Sogar in der Zeit, als die Juden im Ghetto lebten, war der Selbstmord sehr selten unter ihnen, und es ist psychologisch sehr interessant, dass sich der Selbstmord epidemisch erst dann bei ihnen meldete, als sie zur Freiheit gelangten. Und noch interessanter ist es, was moderne Forscher beobachteten, dass, seitdem sich die Juden auf intellektuelle Berufe warfen und sich nicht mehr dem Handelsberuf widmeten, die Selbstmordzahl bei ihnen von allen europäischen Kirchen die grösste ist«. U koliko je ova tvrdnja ispravna ne možemo ustanoviti, jer nam fale statistički podaci. O samoubistvima Jevreja uslijed progona nailazimo podatke na str. 352 ff.

Hedin, Sven: Bagdad—Babylon—Ninive. Leipzig 1923. F. A. Brockhaus 410 str. Cj. vez. M. 13 —. Za nas Židove mora da je ova knjiga od velikog interesa, ta ona crta zemlju, koja je od vajakada bila od velikog upliva na židovsku povijest, u kojoj su živjeli naši preci, djelovali naši proroci, naučavali naši mudraci i gdje nastalo jedan od najznamenitijih djela židovske literature, babilonski talmud. Zato kaže Hedin na strani 236: »Niemand habe ich die Bücher des alten Testaments mit grösserer Aufmerksamkeit und wärmerem Interesse gelesen, als in den Tagen, da ich die Ruinen von Babel, Assur und Ninive besuchte. Erzählungen, die früher wie Sagen und Märchen klangen, werden hier zur Wirklichkeit«. Djelo ne sadržaje jedino putopis kroz tu čudnovatu zemlju, koja igra veliku ulogu u carstvu priča, ne opisuje samo zemlju i ljude, već navadja i rezultate znanstvenog istraživanja, nadalje povijest i književnost ove zemlje. Mnogobrojne slike doprinašaju k tome, da djelo bude još potpunije i razumljivije. Zato je knjiga vrlo prikladna kao otmeni i prekrasni dar.

Heine, Heinrich: Confessio Judaica. Eine Auswahl aus seinen Dichtungen, Schriften und Briefen. Herausgegeben von Dr. Hugo Bieber. Berlin 1925. Welt Verlag. 284 str. Biber je osvario izdavanjem ove zbirke sjajnu ideju. Zbirka sadržaje sve

pjesme, pisma i ispovjedana pjesnika, koji se odnose na Židove i Židovstvo. Pojedina djela poredjana su kronološkim redom počevši od godine 1816. do 1856. Biber uvadje zbirku predgovorom, u kojem prikazuje najmarkantnije karakterne osobine i životopis Heine-a. U tom predgovoru veli Biber medj ostalim: »Das Judentum als geschichtliche Erscheinung und als Zeitproblem, die einzelnen Juden und die jüdische Gemeinschaft, seine religiösen Urkunden und seine Lebensgewohnheiten, die Politik und die Kulturfragen haben Heinrich Heine zur Stellungnahme veranlasst. Er spricht als historischer Betrachter, als innerlich Beteiligter und als überlegener Richter, nicht zuletzt spricht der Dichter«.

Rakus, Vojtech: Die Geschichten von Modche und Resi und anderen lieben Leuten. Aus dem Tschechischen von Emil Saudek. II. sv. I. 219 str. II. 176 str. Prag 1922. Verlag Obelisk. (Mimogred spominjemo, da su sve ukupne knjige židovskih autora na češkom jeziku izašle kod gornje naktade). Rijetko se nadju u kojoj knjiži toliko priprostog humora i takvo poznavanje i opažanje čovjeka bez predrasuda kao u ovom djelu. Pojedine su pripovijetke biseri svog žanera. Ako bi htjeli sa pravdomnošću postupati, morali bi sve brojne pripovijetke citirati. Svaki će Židov a i Nežidov, koji ima čuvstva i smisla za čovjeka, pročitatiće opet i opet ovu knjigu.

Scholem Alechem: Stenpenju. Roman. Aus dem Jüdischen bearbeitet von Samuel Meisels (Ostjüdische Bibliothek). Berlin-Wien. Verlag Benjamin Harz. 202 str. Cj. vez. M. 3·50. Svaki je redak Šolem Alehema vrijedan čitanja, svaki prijatelj djetinskog zdravog humora uživati će pri čitanju ove knjige, koja mu u današnje tmurno doba pruža vrelo utjehe u humoru.

Onkel Siegfried (Siegfried Mühsam): Die Killeberger, nach der Natur augenommen. Leipzig 1921. Verlag M. W. Kaufmann. VIII i 278 str. Taj lijepo napisani roman, koji majstorski i divno crta stari židovski život na selu, predleži nam u četvrtom izdanju. Knjigu će svaki sa mnogo veselja čitati.

Clemenceau, Georges: Jüdische Gestalten. Berechtigte Uebersetzung von Schiller Marmorek. Wien Leipzig 1924. Rhombus Verlag. 179 str. U ovim 6 pripovjetkama, koje je Clemenceau još prije rata pisao, nastoji isti, da očuva svoju potpunu objektivnost. Opis je lijep, duhovit i pun humora, tipovi su potpuno prirodni, vjerno ocrtani po životu, kao da je Cl. medju njima odrasao. Poljski židovi i utisci iz Galicije prikazani su izvrstno.

Böhm, Louis: Jüdische Karussel. Humoristische Rundfahrt. Leipzig 1922. M. W. Kaufmann, Verlag. 47 str. Ovi sastavci donasjaju nam pravi židovski nepatvoreni humor, u kojima nas osvajaju iskrena ljubav k istini kao i veliko umjeće prikazivanja.

Rakous, Vojtech: An der Weggscheide. Aus dem Tschechischen von Emil Saudek. Obelisk Verlag. Prag 1922. 53 str. Ova knjižica sadržaje pripovjetku, koja duboko zadire u život čeških Židova prve polovice prošlog stoljeća. Podjarmljeno Židovstvo nadje svog zaštitnika, koji sa potresnim riječima crta žalosno stanje Židova i posljedice nepravednih naredaba vlade.

Bergelson, David: Am Bahnhof und andere Novellen. Deutsch von Alexander Eliasberg (Ostjüdische Bibliothek) Berlin-Wien. Verlag Benjamin Harz. 192 str. Cj. vez. M 4 —. Živahnim stilom i plastično orisanim ličnostima veže Bergelson čitaoca, kojemu je žao, da tako brzo dolazi do svršetka knjige.

Feuchtwanger, Lion: Jud Süß. München 1925. Drei Masken Verlag A. G. 611 str. Ovo se historičko djelo odigrava u Württembergu o 18. stoljeću i prikazuje spletke na dvoru vojvode. Knjiga je unatoč svoje opsežnosti vrlo poučna i privlačiva, te je pisana takvom virtuoznošću, da bi ju čovjek najradije još jedamput pročitao. Junaci romana stoje tako živo pred očima čitaoca kao da su zbilja živi. Za čudo je objektivnost, kojom se opisuje glavni junak Jud Süß: čovjek sa velikim i užasnim manama, kojemu ipak ne manjkaju ni plemenitija čuvstva. Literatura novog vijeka obogaćena je s ovom knjigom, koja ne smije da fali ni jednom inteligentu.

Nikolaus, Paul: Jüdische Miniaturen. Schnurren und Schwänke. 11 Zeichnungen von Paul Simmel. Hannover und Leipzig 1924. Paul Steegemann Verlag. 174 str. Odlična šaljiva knjiga zbirka najboljih anekdota. Tko hoće, da se dobro namije, neka ju pročita.

Loewenberg, Jakob: Kämpfen und Bauen. Der Gedichte »Aus jüdischer Seele« IV. vermehrte Auflage. Hamburg 1925. Verlag M. Glogau jr. U prvom djelu saopćuje nam pjesnik rj. žnih osjećaja na način, koji ide k srcu, osjećaje, koje je izazvao u njegovoj duši protužidovski pokret. Drugi dio obrađuje štiva i pojave i židovske povjesti i literature sa rijetkom nježnošću i dubinom čuvstava. Treći dio sadržaje pjesme raznolikog sadržaja, te sadrže lijepe misli i poetske izražaje.

Steinberg, S. D.: David, biblische Gedichte. Mit 8 Original-Steindruckten von Otto Baumberger. Zürich 1919. Rascher & Co. Verlag. 40. Ova luksurijozno opremljena, lijepo i originalno ilustrovanja knjiga sadržaje pjesme o Davidu, Absalomu, Salomonu, Simsonu i Hiobu, te je vrlo prikladan dar za židovsku mladež.

Rappeport, Elijah: Loblieder. Köln am Rhein 1923. Marcan Block Verlag. 67 str. U predgovoru kaže Martin Buber: »Mein Freund Elijah Rappeport, einst Mathematiker und Doktor der Philosophie, jetzt Mitglied einer Landarbeiter-Genossen-

schaft im Tale Jesreel (Palästina), hat diese Loblieder zumeist im Krieg geschrieben, den er als österreichischer Offizier an der galizischen Front erlebte« (str. 5). Duboka je religioznost u ovim pjesmama, koje su pisane u hvalu Boga, a pokazuju veliki pjesnički talenat. Ove pjesme možemo srazmjeriti sa sredovječnim pijutim, jer je i njima jedina misao, da hvale i veličaju Boga. Ovo djelo spada medju prve knjige pomenutog nakladnog zavoda, a tiskana je na najboljem papiru i pomnjivo je opremljena.

Loewy, Leo: Gott und Mensch. Gedichte. Leipzig, Kurt Vieweg Verlag. 62 str. Cj. vez. M. 2 —. U ovom svesku pruža nam Loewy lijepo pisanu religioznu liriku. Pjesme se poglavito bave djelom božjim i životom svijeta.

Salus, Hugo: Helle Träume Neue Gedichte München 1924. Verlag Albert Langen. 63 str. U toj zbirci imade samo jedna pjesma, koja je u vezi s Jevrejstvom, a to je »Des Juden Schmä-hung«, gdje se govori o mukama jednog Jevreja, koji je zatvoren u praškoj tamnici, a nema molitvenika, pa umjesto molitve govori alefbet.

Zangwill, Israel: Ohne Vorurteil. Nach dem englischen Original deutsch von Gustav Danielius. Berlin 1913. Verlag Siegfried Cronbach. VIII i 400 str. Pri čitanju ove knjige osvaja nas autorovo umjeće pričanja, bogatstvo njegovih misli, te mnoštvo lijepih i duhovitih prikaza. Poznata snaga stvaranja i objektivnost Zangwillova pokazuju se u toj svesci, čiji prvi dio sadržaje kokerije i fantazije, a drugi filizolska čarkanja preko 14 gradova raznih zemalja, raznih ljudi, običaja i osobina, a treći dio nosi naslov »Ein Bündel Einfälle«.

Zweig, Arnold: Geschichtenbuch. München 1920. Albert Langen. 236 str. Zweig je majstor jezika, isto tako mnogostran u izražaju kao i po svojim temama. Nekada crta svoje ličnosti odveć detaljirano na račun događaja, ali ipak uživamo svaku riječ, koju pisac izusti kao umjetninu.

Zweig, Arnold: Das zweite Geschichtenbuch München 1923. Albert Langen. 196 str. Kao pravi umjetnik Zweig nikada ne producira za trenutak, za galeriju, nego svaka riječ, svaka gesta piščeva pruža nam pravu umjetnost.

Perutz, Leo: Turlupin. Roman. München 1924. Albert Langen. 183 str. Knjiga je pisana s mnogo napetošću i te nam pruža mnogo draži, kao spomenik starih vremena. Pisac uživa u opisivanju prirode i čovjeka, čije slabosti i mane ne samo poznaje već i razumije.

Perutz, Leo: Der Marques de Bolibar. Roman. München 1920. Albert Langen. 278 str. Knjigu ispunjuje od prvog do po-

sljednog lista napetost, ona je kao iz jednog liva. Pojedine ličnosti prikazuju nam se kao da zaista postoje i zbilji.

Martinet, Marcel: Die Tage des Fluches. Gedichte 1914—1916. Deutsch von Felix Beran. Zürich 1919. Max Rascher Verlag. 132 str. Ove će se pjesme već i zato mnogo čitati, jer je francuska censura zabranila izlaženje istih. One sačinjavaju poeziju proletarijata, kako se rijetko kada nadje u tako umjetničkoj formi i sadržavaju oduševljenu budilicu k civilizaciji.

Jouve P. J.: Ihr seid Menschen. Zürich 1918. Max Rascher Verlag. 135 str. U izvrsnom prevodu francuskog originala opetuje Felix Beran ove pjesme Jouve-a, koje vode ogorčenu borbu protiv rata.

Asseo, Albert S.: Das Massengrab. Zürich 1918. Max Rascher Verlag. 222 str. Ove pripovjetke opisuju prilike na Balkanu, osobito u Solunu prije mladoturske revolucije, za vrijeme balkanskog i svijetskog rata, te nam daje upravo majstorske skice. Scenama užasa slijede idiličke partije, ali i ti su zadojeno suzama.

Meckauer, Walter: Begegnungen mit einem Faun. Schenck, Maximilian Rudolph: Irrungen. Ueble Nachrede. Leipzig, Kurt Viewegs Verlag. 82 i 79 str. Cj. vez. M. 160. Prvi svezak sadržaje novele šaljivog i groznog karaktera, dok drugi svezak sadržaje priče u obliku dnevnike.

Heerman, Dora: Mädchennamen, lyrisch gedeutet. Leipzig, Kurt Vieweg Verlag. 94 str. Cj. vez. M. 160. Pjesnikinja nam ovdje tumači 84 djevojačkih imena. Ne može joj poreći pjesnički talenat. Biblijska imena fale u popisu, izgleda, da je na njih pjesnikinja zaboravila.

Berend, Alice: Betrachtungen eines Spiessbürgers. München 1924. Albert Langen. 116 str. Berendova razumije ismjehaviti ljudske slabosti, osobine i običaje. Ova prednost preporučuje ovu knjigu, te će nu mnogo čitaoca pribaviti.

Hickls illustrierter jüdischer Volkskalender für das Jahr 5686—1925, 26. 25. Jahrgang, herausgegeben und redigiert von Hugo Gold. Jüdischer Buch- und Kunstverlag, Brünn, Adlergasse 9. Cj. 30 Din.

Godina 5686. obilovat će jevrejskim kalendarima. Gotovo u svakoj zemlji sadrže takovi godišnjaci dragocjenih priloga k povijesti Jevreja. Tim se nesebičnim i hvalevrijednim nastojanjem oduvijek odlikovao Hicklov jevrejski narodni kalendar, koji je sada povodom svoje 25 godišnjice izašao u jubilarnom izdanju. Pored svoga uspjelog literarnog sadržaja on će naročito dobro poslužiti kao pouzdani priručnik jevrejskog života u čehoslovačkoj republici. Preporučamo ga najtoplije.

Dr. M. M.